

Novi Hladni rat: političke napetosti između Zapada i Rusije u 21. stoljeću

Radočaj, Lucija

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:572613>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

LUCIJA RADOČAJ

**NOVI HLADNI RAT: POLITIČKE NAPETOSTI IZMEĐU
ZAPADA I RUSIJE U 21. STOLJEĆU**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2020.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

**NOVI HLADNI RAT: POLITIČKE NAPETOSTI IZMEĐU
ZAPADA I RUSIJE U 21. STOLJEĆU**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Boško Picula

Studentica: Lucija Radočaj

Zagreb

Rujan, 2020.

Izjavljujem da sam diplomski rad „Novi hladni rat: političke napetosti između Zapada i Rusije u 21.stoljeću“, koji sam predala na ocjenu mentorici doc. dr. sc.Bošku Piculi, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkog kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Lucija Radočaj

OVAJ RAD POSVEĆUJEM:

pokojnom djedu Vjeki koji me uvijek podržavao u svemu u životu;

pokojnoj profesorici Lidiji Čehulić – Vukadinović koja me puno toga naučila o međunarodnim odnosima;

pokojnoj Liljani Posavec zbog koje mi je knjižnica uvijek bila najdraže mjesto na fakultetu.

SADRŽAJ RADA

1. UVOD	1
2. RAZRADA	2
TEORIJSKI OKVIR RADA	2
3. HLADNI RAT 1945.-1991	4
3.1. ŠTO JE TO HLADNI RAT	4
3.2. ZAŠTO JE DOŠLO DO HLADNOG RATA?.....	5
3.3. OD BERLINSKE BLOKADE DO BERLINSKOGA ZIDA	7
3.4. HLADNI RAT NA DALEKOM ISTOKU	9
3.5. POKRET NESVRSTANIH I VRHUNAC HLADNOGA RATA	11
3.6. DÉTENTE I NOVI MALI HLADNI RAT	12
3.7. ČERNOBILSKA KATASTROFA I KRAJ HLADNOGA RATA	13
4.POSLIJEHLADNORATOVSKO RAZDOBLJE	15
4.1. RUSKA FEDERACIJA – NASLJEDNICA SSSR-A I UTJECAJ ZAPADA	15
4.2. DOLAZAK VLADIMIRA PUTINA NA VLAST I TERORIZAM KAO GLOBALNA PRIJETNJA.....	16
4.3. ZAOŠTRAVANJE ODNOSA ZAPADA I RUSIJE.....	17
4.4. PITANJE KOSOVA.....	19
5. ELEMENTI NOVOGA HLADNOGA RATA OD 2008. DO DANAS	19
5.1. RAT U GRUZIJI.....	19
5.2. JAČANJE TENZIJA I EDWARD SNOWDEN	21
5.3. UKRAJINSKA KRIZA.....	21
5.4. ANEKSIJA KRIMA I SANKCIJE ZAPADA	23
5.5. RUSKA INTERVENCIJA U SIRIJI.....	25
5.6. KONTROVERZNI DOLAZAK DONALDA TRUMPA	27
5.7. MOST KERČ	27
5.8. JAČANJE PUTINOVE MOĆI I MEDIJSKI RAT	28
5.9. RUSKO-AMERIČKI INTERESI U HRVATSKOJ.....	31
5.10. ODNOS PUTINA I TRUMPA.....	31
6. ZAKLJUČAK	34
7. POPIS LITERATURE	37
8. SAŽETAK	39
9. SUMMARY	40
10. ZAHVALA	41

1. UVOD

Ovim će se radom istražiti političke napetosti između Zapada, konkretno SAD-a i njegovih europskih saveznika i Ruske Federacije u 21. stoljeću čime će se pokušati dokazati da su u njihovim recentnim odnosima zaživjeli elementi *novoga hladnog rata*. Izabrala sam ovu temu zbog činjenice da mi je Fakultet političkih znanosti dao dovoljno kompetencija da mogu na temelju aktualnih zbivanja i njihova povezivanja s događajima iz prošlosti i detaljnije analize donositi argumentiranu tezu. Smatram da navedena tema nije dovoljno istražena zbog čega sam, između ostaloga, i odlučila napisati rad o tome. Ovim ću radom detaljnom argumentacijom dokazati da je prisutan novi hladni rat između Zapada i Ruske Federacije. Moje istraživačko pitanje glasi: „Nalazimo li se mi u novom hladnom ratu?“ Smatram da je tema iznimno važna za međunarodne odnose i sigurnosne studije te da je potrebno provesti puno više istraživanja o tome. Također, smatram da je važna i za razumijevanje aktualnih događanja na području međunarodne politike. Svoju ću tezu argumentirano dokazati na temelju empirijskoga istraživanja aktualnih zbivanja na području međunarodnih odnosa te ću ih povezati s prošlim događajima na istom području.

Rad ću započeti objašnjavanjem samoga pojma *hladni rat*. Nakon objašnjenja koncepta hladnoga rata pojasnit će se kakve su napetosti između SSSR-a i SAD-a bile za vrijeme hladnoga rata od 1945. do 1991. godine. U radu ću analizirati utjecaj hladnoga rata na područja diljem svijeta (Europa, Bliski istok, Daleki istok,...) te raščlaniti kakav je bio utjecaj nestvrstanih država. Nakon toga objasnit ćemo kako je hladni rat završio te ćemo opisati posljedice završetka hladnoga rata. Nadalje, proučit ćemo događaje na području Zapada i Rusije za vrijeme novog tisućljeća, kao što su dolazak Vladimira Putina na vlast, teroristički napad za WTC 11. rujna 2001. godine, sukobi u Čečeniji te teroristički napad u kazalištu.

Potom dolazimo do glavnoga dijela ovog rada, a to je analiza odnosa Rusije i Zapada i argumentiranje hipoteze da je prisutan novi hladni rat u 21. stoljeću. Naglasak će biti na dolasku Putina na premijersku i predsjedničku funkciju te na dolasku Obame na mjesto predsjednika SAD-a. Nakon toga će se analizirati rat u Gruziji, a ubrzo dolazi i Ukrajinska kriza koju je Rusija iskoristila i *de facto* anektirala poluotok Krim koji ima veliku geostratešku vrijednost. Nakon aneksije Krima i sankcija Zapada usredotočit ću se na slučaj

špijnskoga trovanja Skripalja u Velikoj Britaniji te za politiku višestruko određujući dolazak Donalda Trumpa na mjesto predsjednika SAD-a. Trumpov dolazak zaglađuje odnose između SAD-a i Rusije. Također, objasnit će se i situacija vezana uz most Kerča, odnosno problem koji je doživio vrhunac 2018. godine. Na kraju dolazimo do neposrednih utjecaja Zapada i Rusije na određene zemlje Latinske Amerike. Nakon cjelokupne i iscrpne analize donijet ćemo zaključak u kojem će biti navedeni zaključni argumenti, ali i zaključne perspektive. Dakle, hipoteza ovoga diplomskog rada glasi: „Zapad i Rusija se nalaze u novom obliku hladnog rata“.

2. RAZRADA

TEORIJSKI OKVIR RADA

Ovaj se rad temelji na teoriji međunarodnih odnosa odnosno doktrini realizmu u čijem su središtu interesi pojedinih država koji se u međunarodnim odnosima temelje korištenjem moći. „Realizam je najstarija i najutjecajnija teorija ili, kako bi se također moglo reći, smjer u okviru studija međunarodnih odnosa. Bez obzira na promjene koje su uslijedile nakon njezina prvoga pojavljivanja, ta je teorija opstala jer je više od svih drugih isticala važnost države. Realisti preuzimaju Hobbesovo viđenje međunarodnih odnosa kao prirodnog stanja u kojemu se međusobne interakcije država odvijaju po istoj logici kao i međusobne interakcije pojedinaca u izvornom prirodnom stanju. Iako smatra da međunarodni odnosi odgovaraju prirodnom stanju na individualnoj razini, Hobbes, a u tome ga slijede i realisti, nigdje ne sugerira da bi ishod međunarodnog prirodnog stanja bio stvaranje nekog novog super-Levijatana, to jest svjetske države. Bitna razlika je u tome što međunarodno prirodno stanje nije toliko strašno i bijedno kao što je prirodno stanje na individualnoj razini (Jolić, 2011: 114).

Unatoč navodnom *postwestfalskom* obratu te trendovima globalizacije o kojima se naročito pisalo između 1989. i 2001. godine, države i dalje ostaju ne samo glavni sudionici međunarodne politike nego i u nekim institucijama tzv. međunarodnoga sustava jedini sudionici“ (Jović, 15). „Glavni cilj svake države, vjeruju realisti, jest samoodržanje, odnosno opstanak. Država ima želju – a dijelom i dužnost – da se održi. Cilj samoodržanja je u interesu

postizanja mira. Država svojim državljanima “duguje” stabilnost i mir. Ona im je obećala zaštitu i sigurnost. Državljeni su samo zbog toga obećanja prihvatili ući u imaginarni “društveni ugovor” te su, samo zbog toga, voljni smanjiti svoju osobnu slobodu. Vlastitim samoodržanjem država ispunjava i svoju “dužnost” prema svjetskom miru. Raspad država i njihova propast (*state failure*) ili slabost (*weak states*) glavni su izvori nestabilnosti u međunarodnim okvirima“ (Jović, 16-17).

Moderni je realizam započeo kao reakcija na slom međunarodnoga poretka poslije Prvoga svjetskog rata u 1930-ima. Slom suradnje velikih sila neposredno nakon Drugoga svjetskog rata pomogao je uspostaviti ga kao dominantan pristup teoriji i praksi međunarodne politike u Sjedinjenim Državama. Za vrijeme hladnoga rata naperi da se istiskuje realizam sa svojega dominantnog položaja više su puta ometali vidljivost američko-sovjetskoga antagonizma. Iako neizravna, veza između događaja i teorije bila je nesporna (Wohlforth: 1994-1995). Realističke teorije nisu poništene preobrazbom svjetske politike 1989. godine. Realizam je bogat i raznolik te se ne može ograničiti samo na strukturalni realizam koji se vrlo malo odnosi na promjene. Mnoge kritike realizma, utemeljene na preobrazbi sustava nakon 1989. godine, suprotstavljaju najuzbudljiviji oblik realizma, strukturalni realizam Kennetha Waltza, s većinom konteksta alternativnih objašnjenja koja proizlaze iz liberalizma, novoga institucionalizma ili konstruktivizma (Wohlforth: 1994-1995). Realističke teorije iz kraja hladnoga rata nisu slabije nego prije, dapače, možda su čak i jače (Wohlforth: 1994-1995).

Wohlforth na kraju svojega rada upozorava: „Sve navedeno dovodi do iskreno induktivnoga upozorenja za Zapad: budite pažljivi s Rusijom. Rusija je često doživljavala brze pomake u relativnoj snazi međunarodne politike. Samo u ovom stoljeću, nagli pad Rusije nakon rata 1905. godine s Japanom i njegov jednako nagli uspon u godinama prije 1914. godine bili su važni preduvjeti za Prvi svjetski rat. Njegova prividna slabost uvjetovala je katastrofalnu diplomaciju 1930-ih. Nagli porast očite moći kao rezultat Drugoga svjetskog rata pokrenuo je hladni rat, njegova percepcija gurala ga je prema naprijed, a skok u kasnim pedesetim i ranim 1960-ima postavio je pozornice za opasne krize toga doba. Njegov prividni pad krajem 1980-ih godina bio je katalizator najvećega preokreta u međunarodnim odnosima u pola stoljeća. Rusija, možda, sada propada, ali oprezni kreatori politika na to ne bi trebali računati.“

3. HLADNI RAT 1945.-1991.

3.1. ŠTO JE TO HLADNI RAT

Hladni rat dominirao je međunarodnim odnosima od 1945. do 1991. godine. Glavna je odrednica bila bipolarna podjela svijeta uzrokovana političko-vojn timer suparništvom između SAD-a i SSSR-a, a karakteristike sljedeće: skupa i opasna utrka u naoružanju, polarizacija vanjske i unutrašnje politike, ideološka dihotomija (zapadni liberalizam i istočni komunizam) podjela svijeta na gospodarske sfere te suparništvo i sukobi u zemljama Trećega svijeta. Hladni je rat oblikovao politiku SAD-a i SSSR-a te je imao velik utjecaj na njih (Painter: 2002). Hladni rat ili “dugi mir” (John Lewis Gaddis) prvi je put tako nazvan u tekstu “You and the Atomic Bomb” pisca Georgea Orwella 1945. godine – sukob dvaju sustava vrijednosti, prvoga demokratskog kapitalističkog svijeta predvođenoga Sjedinjenim Američkim Državama i drugoga komunističkog svijeta narodnih demokracija predvođenoga Savezom Sovjetskih socijalističkih Republika. Što je to hladni rat? Hladni je rat sukob u kojem se vodeći protagonisti nisu obračunavali izravno tj. oružano na bojn timer bolju, nego politički, diplomatski, gospodarski, kulturno i sportski te u posredničkim ratovima.

Naime, hladni rat kao modus međunarodnih odnosa te bilateralni odnos SAD-a i SSSR-a obilježavaju sukobi kroz ratove uz pomoć posrednika u trećim zemljama, uplitanje u unutarnje odnose slabijih i manjih zemalja, utrka u naoružavanju, bipolarna podjela međunarodnih odnosa, ideologizacija i politizacija sporta, kulture i znanosti, manipulacija medijima, gospodarski eksperimenti te uporaba religije u političke svrhe. Sukob između SAD-a i SSSR-a dobio je naziv „hladni rat“ tek 1947. godine. Naime, te je godine savjetnik američkoga predsjednika Bernard Baruch prvi upotrijebio pojam „hladni rat“ za vrijeme rasprave u američkom Kongresu. Iako je korišten i ranije, ali u drugim okolnostima, osim Bernarda Barucha, pojam „hladni rat“ veže se i uz Winstona Churchilla koji je 1946. godine u SAD-u u svojem poznatom govoru ¹ „Željezna zavjesa“ izjavio da su Sovjeti spustili „željeznu zavjesu“ između svojega i ostatka svijeta (Painter: 2002).

¹ „...Od Baltika do Trsa na Jadranu željezna zavjesa spustila se preko kontinenta...“ - W. Churchill

3.2. ZAŠTO JE DOŠLO DO HLADNOG RATA?

Iako su SAD, Velika Britanija i SSSR surađivali u ratu protiv Njemačke i Japana, nisu prevladali međusobno nepovjerenje iz prijeratnih odnosa. SAD i Velika Britanija nisu zaboravili da je SSSR između 1939. i 1941. surađivao s Hitlerom i da se u rat s Japanom uključio tek pred sam kraj rata. SAD je naglašavao i svoju veliku pomoć SSSR-u u obliku ²*lend-lease* programa. Sovjeti nisu zaboravili neprijateljski stav Zapada prema njihovoj socijalističkoj Oktobarskoj revoluciji te njihovo uplitanje u građanski rat (1918. – 1920.) na strani kontrarevolucionara. Sumnjali su i da su zapadna politika popuštanja i odbijanje da 30-ih godina zajedno nastupe protiv Hitlera bili dijelom plana da se Hitler okrene prema Istoku. Naglašavali su i da su oni podnijeli najveće žrtve u borbi protiv njega. Ali Sovjeti su najviše zamjerali zapadnim Saveznicima oklijevanje otvorenja drugoga fronta u Europi, zbog čega su najviše ginuli vojnici Crvene armije, sve do 1944. godine i iskrcavanja u Normandiji kada su se njemačke postrojbe počele povlačiti s Istočnoga fronta (Painter: 2002).

Do sukoba su dovele vanjska politika SAD-a i vanjska politika SSSR-a koje su se počele provoditi neposredno nakon završetka Drugoga svjetskog rata. Drugi svjetski rat ubrzao je temeljne promjene u globalnoj raspodjeli moći, tehnologiji naoružanja, zatim u ravnoteži političkih snaga unutar i između država, u međunarodnom gospodarstvu te u odnosima između industrijskih zemalja i zemalja Trećega svijeta. Temeljni dokument američke hladnoratovske politike bio je "Spis br. 68 Vijeća za nacionalnu sigurnost" iz 1950. s tezom o kraju europske ere i početku uspona dviju supersila kontinentalnih razmjera SAD-a i SSSR-a. Završetkom Drugoga svjetskog rata nestaje osnovni motiv za suradnju Saveznika te su sve tri pobjedničke sile sve manje spremne na kompromise. Američko i britansko poštivanje sovjetskih interesa prestaje nakon poraza Hitlerova Trećega Reicha i aktiviranja atomskoga oružja u Japanu (Painter: 2002).

SSSR odbija američki plan za međunarodni nadzor atomskoga naoružanja u lipnju 1946. godine koji je pred OUN iznio savjetnik predsjednika SAD-a Bernard Baruch. "Dugi brzoglav" otpravnika poslova u američkom veleposlanstvu u Moskvi Georgea F. Kennana iz veljače 1946. bio je odgovor na pitanje State Departmenta zašto SSSR ne podupire Svjetsku banku i

² Lend Lease program je SAD-a pomoći Ujedinjenom Kraljevstvu, Francuskoj, Kini, a kasnije i SSSR-u u isporuci hrane, nafte i drugih materijala (od 1941. do 1945. godine).

MMF. Predsjednik SAD-a Harry S. Truman obznanjuje u ožujku 1947. godine novu vanjskopolitičku doktrinu kojom poziva na globalno suprotstavljanje komunizmu. Novi položaj u svijetu određuju pobjeda u Drugom svjetskom ratu, zatim staljinistički totalitarni sustav, vodstvo Josifa V. Staljina kao ideologa i osvajača te jedinstven geopolitički položaj zemlje.³ Trumanova doktrina iz 1947. pozivala je na globalno suprotstavljanje komunizmu i dobila je veliku podršku u zemlji i njezinim saveznicima. Amerikanci su na komunizam gledali kao na stratešku prijetnju zbog njegove povezanosti sa SSSR-om, ali i kao na ideološku i gospodarsku prijetnju zbog stavova prema slobodnom tržištu i vlasništvu, što je za Amerikance značilo političku slobodu. Američke akcije u Grčkoj, Turskoj i Iranu pokazale su odlučnost SAD-a da se odupre komunizmu i osigura Zapadu pristup nafti na Bliskom i Srednjem Istoku. Oba su elementa bila povezana s glavnom američkom brigom o gospodarskoj i političkoj situaciji u Zapadnoj Europi. Na taj je način definirano američko-sovjetsko suparništvo koje do kraja hladnog rata jedino na bojnopolju nije eskaliralo.

Drugi svjetski rat je uništio europski trgovinski i platni sustav, a ključni je problem bio slom Njemačke (industrija = ugljen, izvozni proizvodi). Iako su ratna razaranja bila velika, Zapadnu Europu zahvatile su još veće poteškoće izvora hrane, sirovina i izvoznog tržišta. Zapadna je Europa bila prisiljena okrenuti se SAD-u, ali nije bila u stanju zaraditi dolare nužne za plaćanje svojih potreba. Potkraj 1947. godine razbuktala se druga faza građanskog rata u Kini koji je u prvi plan stavio snage Komunističke partije Kine. U veljači 1948. u Čehoslovačkoj je izvršen socijalistički prevrat mirnim putem te je KP Čehoslovačke preuzela monopolističku vlast. Dana 11. lipnja 1948. godine u SAD-u je donesena Vanderbergova rezolucija kojom se zahtijevalo da se zakonodavnim putem ukloni tradicionalno načelo američke vanjske politike o nezaključivanju stalnih političkih saveza s europskim zemljama (Painter: 2002).⁴

³ Ciljevi SSSR-a: stvaranje snažne zaštite protiv budućih njemačkih napada stvaranjem tampon-zone u Istočnoj Europi, obnova razorene sovjetske industrije, održavanje snažne Crvene armije i razvoj atomskog oružja (kolovoz 1949.); započinjanje strogoga programa ekonomske rekonstrukcije svaljivanjem tereta na radništvo i seljaštvo te izvlačenje sredstava iz Istočne Europe i svoje okupacijske zone u Njemačkoj (13 mlrd. 1945. – 1955.); anektiranje Estonije, Latvije i Litve te manjih dijelova Čehoslovačke, Rumunjske i Njemačke, a prije toga Poljske i Finske (Painter:2002), (Vukadinović: 2008).

⁴ Atomska je bomba utjecala na strateške procjene objiju strana. Amerikanci su imali bombu i više im nije bila potrebna pomoć Crvene armije za nadzor Njemačke zbog čega su teško prihvaćali postojanje sovjetske sfere utjecaja u Istočnoj Europi, Srednjem istoku i Aziji. Poraz Sila Osovine smanjuje volju SSSR-a da se prilagođava interesima i prohtjevima zapadnih sila. Iskustvo Drugoga svjetskog rata potiče javnost na prihvaćanje globalne

3.3. OD BERLINSKE BLOKADE DO BERLINSKOGA ZIDA

Na tlu Njemačke stvaraju se suprotnosti koje su sve više u sukob SSSR-a i SAD-a uključivale Nijemce. Razvija se jedinstvena zona zapadnih saveznika u koju se početkom 1949. godine uključila i francuska okupacijska zona. Sve doktrine imale su uglavnom izrazito antisovjetsko značenje. Iako je idejni tvorac vanjskopolitičke koncepcije *containmenta* George Kennan⁵ tvrdio da je njegova glavna težnja bila da se najprije ograniče sovjetske akcije, činjenica je da je američka politika, osnovana na Trumanovoj doktrini i koncepciji *containmenta*, bila vrlo aktivna u okruživanju socijalističkih zemalja⁶. Kao odgovor na okupljanje oko SAD-a, Sovjetski je Savez osnovao Informbiro (1947). Nakon predstavljanja Marshallova plana i sovjetskoga odbijanja započeo je rad na stvaranju ekonomskoga instrumenta povezivanja socijalističkih država SEV-a (1949). SSSR je izvršio prvu atomsku eksploziju. U travnju 1949. godine osnovan je NATO sjevernoatlantski savez (Vukadinović: 2008).

U posljednjoj, najvišoj fazi hladnoga rata, na azijskom je tlu nastalo «vruće» sukobljavanje koje je, iako nije izravno uključilo glavne protagoniste SAD i SSSR, ipak znatno utjecalo na daljnje pogoršavanje njihovih međusobnih odnosa. Korejski rat (1950.-1953.) okupio je snage dvaju suprotstavljenih blokova. Relativno defenzivnu ideju o suzbijanju komunizma počela je sve više supstituirati doktrina masovne odmazde u kojoj se isticalo da lokalni odgovor komunističkoj agresiji nije dovoljan. Koncepcije oslobođenja i tzv. *Roll back* komunizma iz Istočne Europe pridonijeli su tezu o novoj koncepciji kojom se iz obrane prelazi u napad. To je trebalo značiti da će u pogodnom trenutku SAD nastojati vojnim sredstvima osloboditi Istočnu Europu i odbaciti komunizam do granica SSSR-a (Vukadinović: 2008).

koncepcije američke nacionalne sigurnosti. Prisutna je težnja za stvaranjem međunarodne ekonomije otvorene američkoj trgovini i ulaganjima uz integriranje zemalja u procesu dekolonizacije u Aziji i Africi, kao i razvoj prekomorskoga sustava baza s ciljem temeljite obrane i preveniranja agresije. Smrću predsjednika Franklina D. Roosevelta 1945. prestaje tretiranje SSSR-a kao saveznika, iako je imao sporednu, regionalnu ulogu, te on postaje ideološki neprijatelj (Painter).

⁵ Koncepcija *containmenta* označava ograničavanje i zadržavanje komunizma

⁶ Antikomunizam = glavno načelo američke vanjske i unutarnje politike. Truman je izravno tražio vojnu i gospodarsku pomoć za Grčku i Tursku; pomoć SAD-a Grčkoj je omogućila vojno rješenje građanskoga rata, a gerilcima su i Jugoslaveni prestali slati pomoć kada su oni stali na Staljinovu stranu, usprkos izostanku konkretne sovjetske potpore. Američka pomoć Turskoj omogućila je potonjima da se odupru sovjetskom pritisku, a Amerikancima dala priliku za stvaranje baza za zračne napade u slučaju sovjetske agresije (Painter: 2002).

Korejski je rat⁷ izmijenio narav hladnoga rata i svjetske politike. Nakon teških okršaja bojišnica se uravnotežila u proljeće 1951., a 1953. godine potpisano je primirje. Granica je ostala ista – 38. paralela. Rat je pokrenuo brojne promjene koje su dovele do daljnjeg naoružanja i zaoštavanja hladnoga rata. Glavni pokretački aspekti hladnoga rata bili su utrka u naoružavanju i suparništvo u zemljama Trećega svijeta. Iako je Sovjetski Savez uspješno pratio SAD, on je i dalje vodio u utrci u naoružavanju (Vukadinović: 2008).

Sovjeti su bili zabrinuti zbog Njemačke. Nepostojanje formalnoga mirovnog sporazuma za njih je predstavljao nerješiv problem, a bojali su se i da Zapad namjerno odugovlači kako bi Istočnu Njemačku odvuкао iz socijalističkoga bloka. Osim toga, SSSR je imao problema s uspostavom stabilne države upravo u Istočnoj Njemačkoj. Vodstvo se opiralo reformama, a stanovnici su zbog izostanka ekonomske i političke liberalizacije sve više bježali na Zapad. Bojali su se i da će Zapadna Njemačka dobiti nuklearno oružje. SSSR se usredotočio na Zapadni Berlin koji se nalazio 160 km duboko u istočnonjemačkom teritoriju. To je trebao biti način da se Zapad prisili da prizna podijeljenost zemlje, kao i da se prevenira opasnost od nuklearnoga naoružavanja Zapadne Njemačke. Hruščov je 1958. godine predložio mirovni sporazum sa službenim priznavanjem postojanja dviju njemačkih država, prekid vladavine bivših savezničkih sila u Berlinu te da se zapadni sektori pretvore u razoružan i slobodan grad s vlastitom samoupravom kojem bi nezavisnost jamčile u ratu pobjedničke sile i dvije njemačke države. Ponudio je Zapadu šest mjeseci vremena za prihvaćanje prijedloga. Iako su sovjetski motivi bili obrambeni, ultimatum je izazvao krizu (Painter: 2002)⁸.

⁷ Isprva je učvrstio podjelu svijeta na političke, vojne i gospodarske sfere. Amerikanci su to protumačili kao test odlučnosti Zapada da se suprotstavi komunističkom napadu i bojali su se da bi izostanak američkoga odgovora umanjio vjerodostojnost američkih obećanja i ohrabrio politiku neutralnosti. Truman je odlučio biti nepopustljiv te je dobio od UN-a mandat za slanje američkih oružanih snaga u Južnu Koreju. Sovjeti, koji su u Koreju osim vojne opreme poslali i operativne planove i zračnu podršku, bili su iznenađeni reakcijom SAD-a pa su pažljivo izbjegavali jače uplitanje u rat. NR Kina je reagirala u jesen 1950. kada su snage UN-a ignorirale upozorenje da se ne približavaju kineskoj granici s J. Korejom.

⁸ Nakon pokušaja Zapada da nametne svoju valutu i Zap. Berlinu Sovjetski je savez zabranio uvoz zapadne marke u Berlin. Zapadne su sile na to odgovorile organiziranjem zračnoga mosta sa Zapadnim Berlinom. Berlinska kriza, koja je trajala godinu dana, bila je prvi sukob u razdoblju hladnoga rata. Prva berlinska kriza znatno je pojačala vojne aspekte sukoba velikih sila i pomogla jačanju vojnoga faktora na objema stranama. U Njemačkoj je na prvim poslijeratnim izborima pobijedila Kršćansko-demokratska unija, a prvi je kancelar bio Adenauer, čime je nastala Savezna Republika Njemačka. SSSR je protestirao i pristupio sličnom rješenju. Stoga je u Berlinu proklamirana Demokratska Republika Njemačka, a Njemačka se podijelila (Vukadinović: 2008).

Takvo je rješenje bilo u sukobu sa zapadnonjemačkom težnjom da predstavlja čitavu Njemačku i dovelo je u pitanje i zapadne planove o ujedinjenju zemlje. Zapad bi napuštanjem Berlina izgubio važno propagandno uporište te neprocjenjiv obavještajni promatrački položaj i operativnu bazu. S druge strane, otpor je mogao dovesti do rata koji bi se pretvorio u nuklearni sukob. Hruščov je povukao ultimatum nakon Eisenhowerova poziva da posjeti SAD. Sastanak nije doveo do konkretnih dogovora, ali je pobudio nadu u poboljšanje odnosa. Međutim, 1. svibnja 1960. godine, prije planiranoga sastanka u Parizu, Sovjeti su uspjeli srušiti američki špijunski avion U-2 koji je otkrivao najosjetljivije tajne sovjetskih položaja i predstavljao simbol sovjetske tehnološke podređenosti u ratnom zrakoplovstvu. Eisenhower je preuzeo odgovornost za letove, a Hruščov je izjurio sa sastanka prije bilo kakvoga dogovora. Obnovio je ultimatum 1961. godine na napetom sastanku s novoizabranim američkim predsjednikom Johnom F. Kennedyjem. Kennedy je odgovorio povećanjem vojnih izdataka i troškova civilne obrane. Tom se prilikom zakleo se da SAD neće dopustiti komunistima da protjeraju Zapad iz Berlina. Istočni Nijemci su uz sovjetsku pomoć 13. kolovoza zatvorili sve putove između Istočnoga i Zapadnoga Berlina. Za SSSR i svjetski komunizam Berlinski je zid predstavljao izniman ideološki poraz. Zid se pretvorio u simbol hladnoga rata, opipljiv dokaz nesposobnosti Istočne Njemačke da dobije lojalnost (Painter: 2002).

3.4. HLADNI RAT NA DALEKOM ISTOKU

Indija je proglasila neovisnost od britanske krune 1947. godine, dok je Kina nakon japanske okupacije i 12 milijuna poginulih do 1945. godine nastavila Građanski rat koji je okončan pobjedom komunista 1949. godine. Korijeni sukoba u Vijetnamu sezali su dublje u hladni rat. Ženevskim je sporazumom 1954. osigurana nezavisnost Vijetnama, Laosa i Kambodže, a Vijetnam je privremeno podijeljen kako bi se održalo mirno pregrupiranje. DR Vijetnam trebala je kontrolirati područje sjeverno od 17. paralele, dok bi prozapadnjačka država Vijetnam nadzirala jug. U roku od dvije godine planirani su izbori pod međunarodnim nadzorom koji su trebali dovesti do ujedinjenja zemlje. Iako SAD nije priskočio u pomoć okruženim francuskim snagama kod Dien Bien Phua⁹, potaknuo je stvaranje SEATO pakta

⁹ Vjerovali su da će na izborima za ujedinjenje pobjedu odnijeti komunisti iz Viet Mina (nacionalno oslobodilačka koalicija) i Ho Ši Min (Sjeverni Vijetnam), stoga su odbile potpisati Ženevski sporazum te su

(SAD, Velika Britanija, Francuska, Austrija, Nizozemska, Pakistan, Tajland i Filipini) i obvezao članice na otpor komunističkim snagama u regiji. Laos, Kambodža i Južni Vijetnam nisu bili članovi, ali su bili područja pod zaštitom (Painter: 2002).

Krize na Bliskom istoku i u Srednjoj Aziji nisu bile posljedica sovjetske prijetnje, nego pokušaja Zapada da zadrži svoj položaj unatoč lokalnim skupinama. Iranska kriza započela je u proljeće 1951. godine i trajala do 1953. godine. Svi su američki pokušaji posredovanja pri dogovoru propali, kao i pokušaji uvjeravanja šaha da smijeni nacionalistički nastrojenoga premijera Muhammada Mosadeka.¹⁰ Do Sueske krize (1956.) došlo je na sličan način¹¹. Kriza u Libanonu¹² (1958.) dovela je do američke intervencije, a bila je izazvana unutrašnjom nestabilnošću i regionalnim suparništvima koji nisu imali gotovo nikakve veze sa SSSR-om.

podržale Diemovu odluku da ne sudjeluje u izborima. Viet Min se pobunio protiv toga, ali nije ništa poduzeo, a njegovi su preostali članovi na jugu organizirali 1960. općenarodni Nacionalni oslobodilački front i pokrenuli veliku vojnu i političku akciju za svrgavanje Diema i ponovno ujedinjenje zemlje. Rat je u biti predstavljao borbu protiv strane dominacije. Amerikanci su nagovarali Francuze da daju nezavisnost Vijetnamu, Laosu i Kambodži, a zapravo su neizravno podržavali nastojanja Francuske da ponovno stekne nadzor nad svojim kolonijama. Nakon katastrofalnoga poraza kod Dien Bien Phua 1954. na međunarodnoj konferenciji u Ženevi dogovorili su povlačenje svojih snaga.

¹⁰ Iranska nacionalizacija Anglo-iranske naftne kompanije (AIOC) bila je u britanskom vlasništvu. To je bio britanski najvrjedniji preostali prekomorski posjed. Britanci su se bojali da bi u slučaju iranskoga preuzimanja kompanije sva britanska prekomorska ulaganja bila ugrožena. SAD se protivio iranskom potezu, ali je strahovao da bi britanska uporaba sile izazvala sukobe koji bi mogli svrgnuti prozapadnjački orijentiranoga šaha, povećati izgleda prosovjetske stranke Tudeh ili čak izazvati sovjetsku intervenciju. Zato je SAD nagovarao Veliku Britaniju da do nagodbe pokušaju doći pregovorima. Britanci su ipak odlučili "štititi svoja prava" i prisiliti Iran na popuštanje, pa su organizirali međunarodni bojkot iranske nafte i pokušali utjecati na njihovu politiku (Vukadinović: 2008), (Painter: 2002), (Kasapović: 2016).

¹¹ Kriza je izrasla iz arapsko-izraelskoga sukoba i egipatskih nastojanja da financiraju gradnju gigantske brane Aswan. Nakon što je Egipat 1955. godine počeo nabavljati oružje od SSSR-a, SAD i Velika Britanija odlučili su povući svoju pomoć pri izgradnji brane. Nasser je na to odgovorio nacionalizacijom Sueske kompanije koja je bila u vlasništvu VB i FR. Sueski je kanal bio jedan od najvažnijih međunarodnih trgovinskih pravaca pa je taj potez bio nedopustiv. Velika Britanija i Francuska s Izraelom su stvorile složen plan za vojnu akciju te su napali u listopadu 1956. godine. Amerikanci su bili nezadovoljni time što ih nitko ništa nije pitao i zabrinuti utjecajem koji akcija može imati na položaj Zapada na Bliskom istoku. SAD se suprotstavio toj akciji te je, koristeći svoju gospodarsku moć, natjerao britansko-francusko-izraelske snage na povlačenje. Sovjeti nisu imali nikakvu ulogu jer su bili prezauzeti Mađarskom, a javili su se tek kad je SAD sve riješio. Nakon krize SAD se obvezao da će štititi bliskoistočne države od SSSR-a i njegovih saveznika.

¹² Ti su pokušaji prijetili stabilnosti libanonskoga društva i izazivali sve veće protivljenje Šam'unovoj vlasti. U Iraku je državnim udarom maknuta zapadnjački orijentirana monarhija pa je SAD poslao trupe i potpisao sporazum kojim je osigurana naklonjenost zemlje Zapadu. Nakon vojnoga udara Irak se povukao iz Bagdadskoga pakta (Turska, Iran, Irak, Pakistan i Velika Britanija) sklopljenoga 1955. uz američku pomoć kako bi

3.5. POKRET NESVRSTANIH I VRHUNAC HLADNOGA RATA

Pokret nesvrstanosti kao 'treća strana hladnog rata' utemeljen je 1961. godine, a Jugoslavija je bila jedna od zemalja predvodnica Pokreta nesvrstanosti kao dominantne organizacije unutar Trećega svijeta (Painter 2002). Imao je posebno snažan utjecaj u zemljama Trećega svijeta u kojem se podudarao s procesima dekolonizacije i nacionalnoga oslobođenja koji su prethodno eskalirali u ratovima poput Korejskoga i Vijetnamskoga. Od 1945. do 1990. godine u ratovima je poginulo oko dvadeset milijuna ljudi, od toga čak 99% u zemljama Trećega svijeta s više od stotinu oružanih sukoba. Hladni rat ne obilježavaju samo američko-sovjetski odnosi nego i političko i gospodarsko suparništvo najrazvijenijih kapitalističkih država, ideološki sukobi unutar i između pojedinih država te političke, gospodarske i društvene promjene u Trećem svijetu. Kubanska je revolucija¹³ započela također kao općenarodni pokret protiv korumpiranoga represivnog vojnog diktatora koji je podržavao SAD (Painter: 2002). Niz tadašnjih konflikata održan je i u poslijehladnoratovskom razdoblju.

Castro je tražio i dobivao sve veću vojnu pomoć od SSSR-a, a Hruščov je odlučio na Kubi razmjestiti balističke rakete srednjega i dalekoga dometa čime je nadoknadio sovjetski zaostatak u interkontinentalnim balističkim raketama te stekao mogućnost da se sredstva iz vojnoga i industrijskoga sektora premjeste u poljoprivredu i potrošnju, što je predstavljalo i dio odgovora na američke rakete u Turskoj. SAD je u listopadu 1962. godine otkrio prevaru čime je teritorij postao ranjiv, a vrijeme uzbune manje jer je američki obrambeni sustav stavio naglasak na napad iz smjera teritorija SSSR-a. Nakon dramatičnih dana pregovora Kennedy i Hruščov postigli su dogovor nakon kojega su Sovjeti povukli rakete s Kube, a SAD iz Turske. Kao dio dogovora SAD se obvezao i da neće oružano napasti Kubu (Painter: 2002).

se učvrstio "sjeverni zid" zemalja koje SSSR odvajaju od Sredozemlja i Perzijskoga zaljeva. Bagdaski je pakt predstavljao vrhunac pokušaja Zapada da poboljša svoj položaj na Srednjem i Bliskom istoku (Vukadinović:2008), (Painter: 2002), (Kasapović: 2016).

¹³ SAD je bio siguran kako Kubu može kontrolirati s obzirom na njezinu zavisnost od američkoga gospodarstva i zbog postojanja proamerički orijentirane više srednje klase. No budući da je Castro poduzeo reforme protivne američkim gospodarskim interesima, a proamerički orijentirani Kubanci odlučili su se na egzil, bilo je vrijeme za radikalnije mjere. Eisenhowerova administracija ponukana uspjehom napada u Gvatemali, osim gospodarskih sankcija, vojno je organizirala i kubanske izbjeglice. Castro se sankcijama odlučio oduprijeti potpisivanjem sporazuma o trgovini i ekonomskoj pomoći sa SS-om zahvaljujući popularnosti Castra, njegovih reformi, nacionalizma i nadzora nad vojskom (Painter: 2002).

3.6. DÉTENTE I NOVI MALI HLADNI RAT

Détente je francuska riječ koja znači popuštanje ili relaksaciju. Posjet novoga američkog predsjednika republikanca Richarda Nixona Kini u veljači 1972. godine dodatno je pritisnuo SSSR da spriječi kinesko-američko strateško partnerstvo pri čemu je posjet završio priopćenjem kojim je proglašeno kinesko i američko protivljenje sovjetskoj "hegemoniji" u Aziji bez obzira na različite poglede u vezi s Tajvanom. To je obvezalo SAD na normaliziranje odnosa s NR Kinom. Nixonov posjet Moskvi u svibnju 1972. godine gdje je potpisan sporazum SALT označavao je vrhunac kratkotrajnog razdoblja ograničenoga detanta. Detant je u Europi nastavio cvjetati, ali sovjetsko-američko suparništvo u Trećem svijetu praćeno natjecanjem u naoružanju narušavalo je cijeli proces (Painter: 2002).

Američki predsjednik Ronald Reagan (1981.-1989.), predstavnik desne struje Republikanske stranke, optužio je Sovjetski Savez kao nemoralno "carstvo zla" tvrdeći da su Sovjeti izvor većine svjetskih problema. Također je uvjerio i američki Kongres na odobrenje znatnoga povećanja vojnih izdataka. Posljedice Reaganove politike bile su sljedeće: povećanje proračunskoga manjka prihoda, snažan i djelomično antiamerički mirovni pokret u Zapadnoj Europi, napetosti unutar NATO saveza i kratkotrajno pojačavanje napetosti u hladnom ratu. Osim povećanja vojnih izdataka, invazija na srednjoameričku otočnu državu Grenadu zajedno s porastom pomoći nikaragvanskim kontrašima i afganistanskom otporu sovjetskoj intervenciji dovela je do kodifikacije američke politike prema Trećem svijetu, što je kasnije nazvano Reaganovom doktrinom¹⁴.

Zapadnoeuropske države prosvjedovale su protiv američke akcije kao protiv nezakonitoga pokušaja nametanja ekstrateritorijalnih trgovinskih sankcija te nisu prihvatile američki argument da bi postavljanje plinovoda Sovjetima pružilo sredstvo za jačanje gospodarskoga pritiska na Zapadnu Europu pod prijetnjom uskraćivanja energenata. Nakon rješavanja nesporazuma oko američkoga prava na prodaju oružja Tajvanu, Sjedinjene Države su u svibnju 1983. godine NR Kini omogućile veći pristup američkoj civilnoj tehnologiji.

¹⁴ Reaganova je administracija također proširila američku tajnu službu i povećala američku pomoć proameričkim vladama i skupinama, uključujući antikomunističke pobunjenike u Afganistanu, Angoli, Kambodži i Nikaragvi. Ključni element u naoružavanju bila je Strateška obrambena inicijativa (SDI – Strategic Defense Initiative – 1983.) (Painter: 2002).

Gospodarske su veze ipak porasle i do sredine osamdesetih kinesko-američka trgovina postala je mnogo važnija od kineske ili američke trgovine sa Sovjetskim Savezom (Painter: 2002).

3.7. ČERNOBILSKA KATASTROFA I KRAJ HLADNOGA RATA

Sovjetski vođa Mihail Gorbačov, koji je na vlast došao u ožujku 1985. godine, naslijedio je situaciju u zemlji koju su obilježavali loši gospodarski rezultati, sve veći tehnološki jaz sa Zapadom, sve demoraliziranije stanovništvo, a vanjska je politika izazivala sukobe i bivala kontraproduktivnom. Gorbačovljeva politika odnosila se na otvorenu raspravu o vladinoj politici (glasnost) te gospodarsko restrukturiranje (perestrojka). Međutim njegova su unutrašnja i vanjska politika bile isprepletene – demokratska obnova i gospodarska reforma bile su ključ za nastavak konkurentnosti SSSR-a na međunarodnom planu. Također, Partija više nije imala potpunu kontrolu na semikompetitivnim izborima koje je uveo Gorbačov. Zbog toga su u parlament 1985. godine ulazili i oni članovi koji nisu bili pod neposrednom kontrolom Partije, što je dovodilo do deliberalizacije uloge parlamenta. Gorbačovljeve reforme destabilizirale su SSSR, ali liberalizacija nije mogla utjecati na jači razvoj SSSR-a te je zbog toga on kao država ubrzo (op.a. do 1991.) prestao postojati (Boban, Cipek: 2017).

Krajem travnja 1986. godine dolazi do svjetski relevantne Černobilske katastrofe tj. incidenta u nuklearnoj elektrani u Ukrajini. Černobil je utjecao na pad vjerodostojnosti Gorbačova i njegovih partijskih drugova (Medvedev:1998). Nuklearna katastrofa u Černobilu srušila je ne samo sovjetski san o udvostručenju domaće proizvodnje električne energije, nego i cjelokupni sovjetski nuklearni koncept (Medvedev:1998). Gorbačovljeva politika otvaranja prema medijima (glasnost) pala je na testu kad govorimo o Černobilskoj katastrofi. Gorbačov, koji je mjesecima zagovarao politiku otvaranja (kad pak govorimo o državnim odnosima) šutio je čak 18 dana o Černobilskoj katastrofi, prije nego li se obratio javnosti i naciji. Sovjetsko vodstvo i dalje je koristilo „Glavlit“, sistem cenzure, koji je uspostavljen u SSSR-u davne 1922. godine. Nažalost, taj sistem cenzure, opstao je, unatoč Gorbačovljevoj politici otvaranja, sve do kraja Gorbačovljeve ere 1991.godine (Daniloff:2004).

Sporazum o ponovnom ujedinjenju Njemačke 1990. sadržavao je neka jamstva na kojima su Sovjeti inzistirali, uključujući ograničenje veličine njemačkih oružanih snaga te zabranu posjedovanja atomskoga, biološkoga ili kemijskoga oružja. NATO je također obećao da će

smanjiti svoje snage te da će nuklearno oružje upotrijebiti samo kao posljednje sredstvo. Sovjeti su pristali na povlačenje svojih snaga iz Njemačke, s tim da im Njemačka pruži ekonomsku pomoć u povlačenju. Sporazum je potpisan 12. rujna 1990. godine, a 3. listopada Istočna Njemačka pripojena je Saveznoj Republici Njemačkoj. Sljedećeg su mjeseca NATO i Varšavski ugovor potpisali sporazum kojim se znatno smanjuje veličina i naoružanje konvencionalnih snaga u Europi, a SSSR je pristao na veća smanjenja svojih snaga od onih koja su tražili NATO i SAD. Do vremena kada je SAD odobrio sporazum u studenom 1991. godine, Varšavski ugovor više nije postojao jer su iste godine u proljeće njegove članice izglasale prekid svih vojnih sporazuma. Varšavski je ugovor službeno raspušten 1. srpnja 1991. godine zajedničkim pristankom svih članica. Gorbačovljevom ostavkom 25. prosinca 1991. godine nakon neuspješnih puča protiv njega u kolovozu iste godine i odlukom drugog doma saveznoga parlamenta od 26. prosinca 1991. godine formalno je prestao postojati SSSR (Boban, Cipek: 2017).

Navedene činjenice dovode do zaključka da je Zapad pobijedio u hladnom ratu. No, izuzev te činjenice, iznimno je važno prisjetiti se i prve polovice 20. stoljeća u kojoj su bila čak dva svjetska rata. Prvi svjetski rat završio je 1918. godine, a Drugi je svjetski rat započeo 1939. godine, što znači da je mir u svijetu između dvaju svjetskih ratova trajao 21 godinu, što ne predstavlja iznimno dugo razdoblje. Naime, propadanjem dotadašnje strukture međunarodnoga poretka urušava se društveno-politički, privredni, ali i normativni i svjetonazorsko-vrijednosni poredak u istočnom podsistemu. Istovremeno se emancipiraju etnonacionalizam, potrošački konzumerizam, donekle i opći liberalizam shvaćen ponajprije u obliku zahtjeva za odustajanjem od stranačkoga monopola te odustajanjem od opće demokratizacije u društvu. To je ugrozilo i dotadašnje paradigme geopolitike te, uz ostalo, dovelo i do raspada SSSR-a kao stožernoga elementa dotadašnje strukture istočnoga podsistema (Kurečić, 8). Taj je raspad ključno utjecao i na poslijehladnoratovsko razdoblje.

4.POSLIJEHLADNORATOVSKO RAZDOBLJE

4.1. RUSKA FEDERACIJA – NASLJEDNICA SSSR-A I UTJECAJ ZAPADA

Godine 1991. dolazi do spomenutoga neuspjelog pokušaja državnoga udara koji su izveli pojedini članovi Vlade SSSR-a s cijem kontrole zemlje. Iako je sam puč propao, on je imao ključnu ulogu u raspadu SSSR-a. Gorbačov je 24. kolovoza 1991. godine podnio ostavku na mjestu generalnoga sekretara KPSS-a. Demokratski orijentirani Boris Jeljcin kao novoizabrani predsjednik Rusije kao najveće sovjetske republike zabranio je djelovanje KPSS-a na ruskom teritoriju što je označilo kraj djelovanja KPSS-a. Naime, prvi demokratski predsjednički izbori održani su u Rusiji u lipnju 1991. godine na kojima je pobijedio Boris Jeljcin, i to uvjerljivo već u prvom krugu s osvojenih 54% glasova (Boban, Cipek: 2017).

Osim zbog ustavnih odredbi prema kojima je vlada bila odgovorna predsjedniku, političarima je na vrhu vlasti bilo važno uživanje Jeljcinove naklonosti jer se on rješavao staroga kadra i svih onih koji mu nisu odgovarali. Takvo je ponašanje značilo promjenu aktera unutar ruskoga sustava vlasti jer je to bio prekid "generacijskoga kontinuiteta elite" koji je postojao u sovjetskom razdoblju. Ustavnim promjenama u dvije godine nisu bile izvršene samo institucionalne promjene nego je došlo i do promjene ponašanja i djelovanja aktera koji više nisu mogli računati na sigurnost svojega položaja bez obzira na to kakav uspjeh iskazivali u svojem radu. S druge strane, oni nisu više morali strahovati zbog ozbiljnih posljedica koje bi morali trpjeti ako bi iskazali nezadovoljstvo ili se sukobili s pretpostavljenima jer bi se mogli sami povući s položaja, pa kasnije čak i ponovno vratiti na njega (Boban, Cipek: 2017).

Česta smjena premijera u razdoblju kraćem od godinu dana pokazivala je da je jedan od uzroka nestabilnosti vlade bio njezin odnos prema predsjedniku države, a ne parlamentu. Dok su Černomirdin i Kirijenko maknuti s vlasti zbog vladinih neuspjeha, ako ne i zbog drugih razloga koji su se ticali sukoba unutar kremaljske elite, a Primakov zbog opasnosti koju je predstavljao za Jeljcina zbog svoje popularnosti, za smjenu Stjepašina nije bilo odgovarajućega objašnjenja. 31. prosinca 1999. godine Jeljcin je podnio ostavku i imenovao Vladimira Putina vršiteljem dužnosti do održavanja prijevremenih predsjedničkih izbora (Boban, Cipek: 2017). Dolazi do četiriju fundamentalnih promjena: raspada SSSR-a, ujedinjenja Njemačke, jačanja tendencije da se vanjska politika tretira kao nastavak unutarnje

politike te jačanja europskoga identiteta (Kissinger). Završetkom hladnoga rata prijetnja izbijanja nuklearnoga rata gotovo je nestala, no širenje tehnologije, a osobito tehnologije za miroljubivu proizvodnju nuklearne energije, povećalo je mogućnosti za stjecanje sposobnosti korištenja nuklearnoga oružja (Kissinger, 290). Može se reći da je američka diplomacija dala velik doprinos u postizanju mira na području Balkana, odnosno Jugoistočne Europe u dijelu bivše Jugoslavije. Zaslugom predsjednika Clintona potpisan je Washingtonski sporazum¹⁵ između Hrvatske i BiH, a 1995. godine potpisan je i Daytonski sporazum¹⁶. No situacija s Kosovom¹⁷ još nije bila dovršena. NATO je bez nekoga preciznijega plana zrakoplovnim udarima nanio razorne štete infrastrukturi Srbije¹⁸. U ovom se slučaju može reći da je bila prisutna američka prevlast ako je riječ o uspostavi mira na području Balkana. Rusija je zbog svojih unutarnjih problema morala stajati sa strane (Rendulić, 2003, 56-60).

4.2. DOLAZAK VLADIMIRA PUTINA NA VLAST I TERORIZAM KAO GLOBALNA PRIJETNJA

Dana 31. prosinca 1999. godine uoči globalne proslave dolaska 2000. godine, Boris Jeljcin je podnio ostavku i imenovao tadašnjeg premijera Vladimira Putina vršiteljem predsjedničke dužnosti do održavanja prijevremenih predsjedničkih izbora u ožujku 2000. Predstavnička funkcija parlamenta tijekom prvih godina Putinove vladavine nije se bitno promijenila sve do parlamentarnih izbora u prosincu 2003. godine, odnosno do zadnjih mjeseci Putinova mandata. Duma je bila izabrana u prosincu 1999. godine pod Jeljcinom i Putin još tada nije bio stranački integriran. On je javno podržao pokret *Jedinstvo*, ali još nije mogao znatno utjecati na izborni proces. Novi problem nastao je 2004. godine kada je Putin najavio osnivanje Javne komore koja će smanjiti ulogu parlamenta jer će, među ostalim, nadgledati i njegov rad (Boban, Cipek: 2017).

Novi predsjednik ovladao je ruskim federalnim jedinicama pomoću niza čimbenika. Postizanje kontrole centra nad regijama započeo je stvaranjem sedam federalnih okruga već u

¹⁵ Washingtonski sporazum 1994. godine potpisan je između bosanskohercegovačkih Hrvata i Republike BiH.

¹⁶ Daytonski sporazum 1995. mirovni je sporazum koji su potpisali BiH, Republika Hrvatska te Savezna Republika Jugoslavija kao dvočlana federacija Srbije i Crne Gore

¹⁷ Kriza na Kosovu pojavila se 1998. godine – dolazi do ratnoga sukoba između Srba i Albanaca.

¹⁸ Bombardiranje Beograda dogodilo se 1999. godine od strane NATO-a kao odgovor na masakr u Račku.

svibnju 2000. godine. U njima je postavio izaslanike koji su trebali kontrolirati federalne jedinice. Promijenio je sustav Vijeća Federacije, a predsjednik države nakon Beslanske tragedije 2004. godine stekao je pravo imenovanja čelnika svih federalnih jedinica. Tako je nastala moćna politička stranka Jedinствена Rusija koja je zavládala parlamentima svih federalnih jedinica. Također, služio se i drugim sredstvima, kao što je na primjer smanjenje poreznih prihoda regionalnih vlasti u korist središnje vlasti. Njegova je recentralizacija ojačala vlast centra nad regijama (Boban, Cipek: 2017).

Putinova je vladavina ukinula one elemente demokracije koji su postojali u vrijeme Jeljcina, a to su sloboda medija i javna rasprava. Ta sloboda ne treba biti precijenjena jer su i za vrijeme Jeljcina novinari bili napadani, postojala je cenzura medija, a televizija je bila kontrolirana. Mediji nikad u postsovjetskom razdoblju nisu bili neovisni. Nakon 2000. godine medijska sloboda i pluralizam vlasništva nad medijima bili su još ograničeniji jer se u njih umiješao režim. Putin smatra da vlast ima pravo odrediti što smije biti kritizirano u medijima, a što ne, te da sloboda tiska nije moguća sada nego kasnije u budućnosti (Boban, Cipek: 2017).

4.3. ZAOŠTRAVANJE ODNOSA ZAPADA I RUSIJE

Povratak Rusije kao velesile na međunarodnu scenu ova euroazijska kopnena sila dobrim dijelom može zahvaliti svojim energetskim potencijalima koje je Putin sustavno koristio kao instrument povratka ruske moći, čemu je pogodovala povećana potrošnja energenata na svjetskoj razini. Još 2005. Putin je na neki način implicirao energetski potencijal Rusije kao sredstvo njezine vanjske politike kada je izjavio da je njegova država lider na svjetskome energetskom tržištu. (Dijanović, 2019) Hladni rat pretežno je "vođen" utrkama u naoružavanju i posredničkim ratovima, poput Vijetnama, Angole i Afganistana. Do kasnih 1960-ih bilo je jasno da će američka industrijska moć nadvladati SSSR. S druge strane, početkom 21. stoljeća Kina nastavlja rasti više nego dvostruko od američke stope pri čemu Kina ima dvostruko veću populaciju od SAD-a i postsovjetskog prostora zajedno ulažući mnogo u vojne kapacitete i *cyber* ratovanje. Tri se svjetske sile danas ističu, ali geopolitički nisu još uvijek jednake. Četvrta "sila", EU, jest ekonomska supersila, ali je poprilično civilna u svojoj orijentaciji i manje jedinstvena u svojoj globalnoj vanjskoj politici: „Moja tvrdnja je da ovo nije dobro vrijeme ni za jedno, globalnu sigurnost ili ljudska prava. Stoga ću zaključiti

sugerirajući da nam treba više zajedničkih napora za upravljanje globalnim sigurnosnim tenzijama“ (Doyle: 2018). Ekonomski su Rusija i Zapad u sukobu zbog trgovinskih veza i resursa, u sukobu koji se izražava različitim vizijama uloge pojedinačna prava, vladavine zakona i demokracija u teoriji prava i država“ (Engle:2014). Ideološki je sukob Rusije i Zapada između ruskog koncepta korporativne ortodoksije sa slabom vladavinom zakona i "vertikalnom hijerarhijom" i – zapadnog trijumvirata "vladavine zakona", "ljudskih prava" i "demokracije" jer Zapad pokušava njegovati vladavinu zakona i demokraciju (Engle: 2014).

Jedan je primjer za to ilustrativan. Aleksandar Litvinenko radio je u špijunskoj službi KGB, a umro je od trovanja 2006. godine. Naime, Litvinenko je postao žestoki kritičar Putina i njegove vlasti. Godine 2008. ruski predsjednik postaje Dimitrij Medvjedev. Budući da Ruski ustav određuje da netko može biti predsjednik samo dva uzastopna mandata, Putin je imao dva izbora: pauzirati jedan mandat ili promijeniti Ustav. Izborom jedne opcije mogao bi se i treći put kandidirati ili se prestati baviti politikom. Međutim, on je odbio promijeniti Ustav i umjesto toga našao je privremenoga nasljednika koji će tu dužnost obnašati jedan mandat prije nego što se on ponovno kandidira. Putin je pozvao Jedinствену Rusiju na kandidiranje Dimitrija Medvjedeva, prvoga zamjenika premijera, za predsjednika. Također se obratio građanima i zamolio ih da glasuju za njega. On je pobijedio u prvom krugu izbora osvojivši 71% glasova te je imenovao Putina premijerom nakon što je stupio na dužnost. Budući da je došao na vlast zahvaljujući Putinovoj potpori, Medvjedev je postao sredstvom njegove politike u Kremlju te je 2008. godine predložio Dumi promjenu Ustava kojom se mandat predsjedniku države produljuje s četiri na šest godina, a mandat Dumi s četiri na pet godina. To omogućuje Putinu ili bilo kojem drugom ruskom predsjedniku mogućnost vladanja dvanaest godina uzastopce. U SAD-u iste godine na izborima za predsjednika pobjedu odnosi demokratski kandidat i ujedno prvi Afroamerikanac Barrack Obama (Boban, Cipek: 2017).

On je, naime, bio prvi američki predsjednik crnačkog podrijetla, a svoju je dužnost obavljao sve do 2016. godine. Početkom 2009. godine dolazi do plinske krize zbog nesuglasica između Ukrajine i Rusije. Ukrajina nije htjela potpisati ugovor o novoj cijeni plina po novim uvjetima te je Rusija početkom 2009. obustavila protok plina. U krizu je bila uvučena cijela Europa zbog toga što je zapravo cijela Europa bila ovisna o plinskim tokovima iz Rusije. Kriza je okončana nakon nekoliko dana, no treba imati na umu da je plinska kriza zapravo bila dokaz da se Rusija vratila na međunarodnu scenu, i to kao energetska supersila, te da je ponovno postala važan igrač na sceni međunarodnih odnosa.

4.4. PITANJE KOSOVA

Rusija i Zapad ne slažu se oko budućnosti Kosova još od NATO-ove vojne intervencije u proljeće 1999. Dok Europska unija i Sjedinjene Američke Države žele odobriti suverenitet Kosova de jure prema Ahtisarijevom planu, Rusija inzistira na tome da se odluka ne može donijeti bez pristanka Srbije. Štoviše, Rusija inzistira da će kosovsko pitanje stvoriti presedan s dugoročnim posljedicama za Euroaziju i svijet. Te su razlike razotkrile stare podjele između Rusije i Zapada, posebno oštro tijekom NATO-ova bombardiranja SR Jugoslavije, zapravo samo Srbije 1999. godine. Europa i Sjedinjene Države zaključile su da, nakon gotovo sedam godina međunarodne uprave pod pokroviteljstvom UN-a, identitet Kosova kao dijela Srbije je neodrživ. Štoviše, vjeruju da je svako odgađanje davanja Kosovu barem djelomičnog suvereniteta velika prepreka za njegov razvoj, stabilnost i sigurnost. Prema njihovom mišljenju, bilo koji pokušaj odgode ili negiranja suvereniteta Kosova mogao bi izazvati nasilje i uznemiriti krhku stabilnost poslijeratnog Balkana. Danas mnogi Rusi vide rješavanje statusa Kosova kao pokušaj Zapada da dokaže kako je kampanja iz 1999. godine bila uspješna i legitimna. Budući da se Rusija protivila kampanji smatrajući je nelegitimnom i pogrešnom, nema interesa da je legitimira sada, kada su odnosi napeti zbog raketne obrane u Europi, proširenja NATO-a te Ugovora o konvencionalnim snagama u Europi (Antonenko, 2007).

5. ELEMENTI NOVOGA HLADNOGA RATA OD 2008. DO DANAS

5.1. RAT U GRUZIJI

Gruzija se nalazi unutar Južnoga Kavkaza, a graniči s Rusijom, Turskom, Armenijom i Azerbajdžanom. Nezavisnost je stekla 1991. godine nakon raspada Sovjetskoga Saveza. Dok većim dijelom zemlje dominiraju etnički Gruzijci, etnički negruzijske regije Abhazije i Južne Osetije sve se više poistovjećuju s ruskom baštinom (Cohen i Hamilton, 2011). Kao rezultat tih etničkih napetosti Gruzija je doživjela potpuni slom etničkih odnosa koji je doveo do građanskoga rata koji je prvotno trajao od 1991. do 1993. godine. Taj je rat doveo do neriješene napetosti u kojoj su Abhazija i Južna Osetija bile pod kontrolom mjesnih etničkih skupina, ali formalno još uvijek pod kontrolom središnje uprave (Nichol, 2009).

Tijekom 2008. godine rasplamsale su se napetosti između Južne Osetije i Gruzije kada su obje tvrdile da je druga strana prekršila primirje (Cohen & Hamilton, 2011). Gruzijски predsjednik Mihail Saakašvili službeno naređuje prekid vatre, ali istovremeno gruzijska vojska kreće prema Južnoj Osetiji. Nekoliko sati nakon naređenja za prekid vatre, Saakašvili na televiziji izjavljuje da će Gruzija preuzeti kontrolu nad Južnom Osetijom kojom vlada po njegovim riječima „kriminalni režim“. Tijekom noći 7. na 8. kolovoza gruzijske vojne snage napadaju Južnu Osetiju. SAD je bio upoznat s tim napadom u jutarnjim satima (02:00 po Washingtonskom vremenu) 7. kolovoza. Tijekom prvih sati napada navodno je 10 ruskih mirotvoraca ubijeno, a prijestolnica Južne Osetija je postala ruševina zbog raketnih i topovskih gruzijskih napada, zbog čega je Tbilisi s ruske strane optužen za genocid.

Tijekom sljedećih dana Saakašvili navodi da je napad počeo zbog ulaska ruskih trupa u Osetiju, ali 8. kolovoza u 16:15 na sastanku u UN-u gruzijski diplomatski predstavnici su tvrdili da je ruska vojska ušla tek u 05:30 ili preciznije govoreći nekoliko sati nakon početka rata. Dana 9. kolovoza ruski vojni brodovi su potopili gruzijski raketni čamac tijekom bitke na Crnom moru. Ruske snage, zajedno s abhazijskim, počinju napad na zemljopisno zapadna gruzijska područja. Dan kasnije 10. kolovoza poražene gruzijske vojne snage su se počele povlačiti iz Južne Osetije, a Saakašvili izjavljuje da je proglasio primirje. Istovremeno ruske vojne snage su optužile Gruziju da se njene snage povlače samo radi reorganizacije i da ne može biti riječi o primirju. Dana 11. kolovoza s gruzijskim vojnim snagama u potpunom rasulu, ruske vojne snage su izašle s teritorija Južne Osetije i ušle u grad Gori. Također na Abhazijskom frontu ruske snage su probile gruzijsku liniju fronte i krenule prema mjestu Senaki u kojemu se nalazi vojna baza druge gruzijske divizije. Uskoro su ruske vojne snage stigle do grada Potija na obali Crnog mora. Dana 13. kolovoza gruzijske snage se povlače iz

Kodoria u Abhaziji. Napokon, 15. kolovoza ruske vojne snage su došle na 55 kilometara od gruzijske prijestolnice grada Tbilisi gdje su se zaustavile (www.iwpr.com). Nakon toga su ruske snage brzo zauzele regiju i mnoge gruzijske gradove pod krinkom humanitarne intervencije (Cohen & Hamilton, 2011). Ovaj je rat kratko trajao (svijet je bio zaokupljen Ljetnim plimpijskim igrama u Pekingu) i završio je nezakonitim proglašenjem neovisnosti Južne Osetije i Abhazije. Rusija je priznala njihovu neovisnost, kao i nekoliko proruskih saveznika u svijetu, ali velik je dio svijeta to odbio učiniti (Nichol, 2009).

5.2. JAČANJE TENZIJA I EDWARD SNOWDEN

Dana 12. veljače 2013., nekoliko sati prije obraćanja američkog predsjednika Obame, dva ruska strateška bomba Tu-95 Bear, opremljena krstarećim nuklearnim projektilima, kružila su američkim teritorijem Guama. Ruski zrakoplovi navodno su "presretnuti i napustili to područje u smjeru sjevera". Krajem 2013. godine, Rusija je objavila da pokreće naoružavanje raketnih divizija Kozelsk, Novosibirsk i Tagil s naprednim interkontinentalnim balističkim raketama RS-24 Yars (www.usrussiarelations.org).

Zahladnjenju američko-ruskih odnosa dala je doprinos i jedna obavještajna afera. Edward Snowden, zviždač je američke vlade, koji je kopirao je objavio stotine tisuća stranica tajnih američkih vladinih dokumenata. Pobjegao je u Hong Kong, a potom u Rusiju gdje mu je u srpnju 2013. godine dodijeljen politički azil. Američki tužitelji tražili su ga na kazneni nalog zbog krađe vladine imovine i špijunaže. Davanje azila dodatno je pogoršalo odnose dviju zemalja i dovelo do otkazivanja sastanka Obame i Putina koji je bio zakazan za početak rujna 2013. u Moskvi. U srpnju 2014. američka vlada službeno je optužila Rusiju za kršenje Ugovora o nuklearnim snagama srednjeg dometa iz 1987. godine testiranjem zabranjene krstareće rakete srednjeg dometa. (www.usrussiarelations.org)

5.3. UKRAJINSKA KRIZA

Ratom u Gruziji započelo je novo zaoštavanje odnosa između SAD-a i Rusije, a njihovo je poboljšanje početkom drugog desetljeća 21. stoljeća otežano nizom drugih pitanja: prijepor oko raketne obrane, NATO-ova intervencija u Libiji 2011., rasplamsavanje građanskog rata u Siriji iste godine te više represivnih mjera režima ruskog predsjednika Vladimira Putina koje su usmjerene prema poštivanju političkih prava i sloboda u Rusiji. Ali čak ni te prepreke nikad nisu u potpunosti srušile nadu da će Moskva i Washington možda pronaći zajednički jezik te spriječiti novi hladni rat. Te su nade sada znatno smanjene. Kriza u Ukrajini ključno je pogoršala američko-ruske odnose te je izbrisala njihovu dvosmislenost koja je definirala posljednje desetljeće razdoblja nakon hladnog rata, kada svaka stranka drugu nije smatrala ni prijateljem ni neprijateljem. Rusija i Zapad sada su politički protivnici (Legvold, 2014).

Prije opisivanja Ukrajinske krize potrebno je objasniti nekoliko činjenica o samoj Ukrajini. Naime, ukrajinski pluralizam ukorijenjen je u nerazvijenim vladajućim strankama, slaboj državi s autokratskim tendencijama te nacionalnim podjelama – između istočne i zapadne Ukrajine. Zapadna je Ukrajina dugo smatrana najmanje sovjetskim područjem u SSSR-u, a dijelom je te države postala tek u Drugom svjetskom ratu nakon njemačko-sovjetske podjele Poljske. U njoj su dominirali etnički Ukrajinci. Najprije je područje Galicije pod austrijskom kontrolom tijekom 19. i početkom 20. stoljeća postalo središtem ukrajinskoga nacionalizma, a austrijska je vlada aktivno promicala širenje masovnoga učenja ukrajinskoga jezika. Mjere su se pokazale iznimno izdržljivima i strastvenima u pogledu pružanja podrške ukrajinskom nacionalizmu. Istočna/južna Ukrajina, pripojena u Rusko Carstvo u 17. i 18. stoljeću, povijesno bliža Rusiji, postigla je masovnu pismenost tek pod sovjetskom socijalističkom vladavinom te je imala relativno slab ukrajinski identitet. Dok su etnički Ukrajinci konstituirali većinu u svakoj provinciji (osim na autonomnom Krimu), većina je stanovnika istočne/južne Ukrajine govorila ruskim jezikom. Sva su poslijehladnoratovska istraživanja identificirala značajne kulturne razlike između istočne i zapadne Ukrajine (Boban, Cipek: 2017).

Zapadni Ukrajinci slave drukčije praznike i izražavaju veću potporu EU i NATO-u, a znatno manje Rusiji, za razliku od istočnih Ukrajinaca. Središnja je Ukrajina bila regija koja je najviše oscilirala. Pod ruskom dominacijom u 17. i 18. stoljeću središnjoj je Ukrajini nedostajala povijest nacionalističke mobilizacije kakva je bila prisutna u Galiciji, a više su prednjačili Ukrajinci ukrajinskoga govora nego li istočna i južna Ukrajina. U ranim 1990.-im

središnja je Ukrajina težila rusofilskim političarima, no postupno se prebacila na stranu ukrajinofila, otprilike do sredine 2000-ih (Boban, Cipek: 2017).

Dana 18. veljače 2014. godine (te je zime Rusija organizirala Zimske olimpijske igre u Sočiju) nasilni su prosvjedi bili reakcija na odbijanje parlamenta da razmotri obuzdavanje moći proruskog predsjednika Ukrajine Viktora Janukoviča koji je zazirao od približavanja Europskoj uniji. Očekivalo se da će vlada uspješno „očistiti“ glavni kijevski trg i utišati prosvjede, međutim stanje je postalo još gore dva dana nakon toga. Vlada je napravila nešto što nijedan vladar u postsovjetskoj Ukrajini nije učinio. Naredila je sigurnosnom osoblju ubijanje prosvjednika. Tako su 20. veljače snajperisti u centru Kijeva ubili oko 70 ljudi. Taj je događaj prouzročio početak sloma režima. Tu se noć Janukovič sastao s oporbenim čelnicima i predstavnicima Francuske, Njemačke, Poljske i Rusije kako bi pregovarali i riješili krizno stanje. Dogovorili su da će se održati prijevremeni izbori krajem 2014. te da će doći do revizije ustava iz 2004. godine. Sporazum je bio veoma nepopularan među prosvjednicima koji su zahtijevali da Janukovič da ostavku odmah. Nadalje, oko 40 zastupnika vladajuće stranke prešlo je u oporbu, a predsjednik je napustio Kijev. Idući je dan parlament glasovanjem razriješio predsjednika imenujući Oleksandra Turčinova novim privremenim predsjednikom države (Boban, Cipek: 2017).

5.4. ANEKSIJA KRIMA I SANKCIJE ZAPADA

Rusija je iskoristila političku krizu u Ukrajini već krajem 2013. godine koja je nastala zbog nepotpisivanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju EU. Rusija je izazivala nemire unutar Ukrajine, a posebno na području Krima gdje su otvoreni stari etnički problemi između ruskoga i ukrajinskoga naroda, ali i Tatara. Rusija u ožujku 2014. godine pomaže u organizaciji kontroverznoga referenduma o samoodređenju ruskoga stanovništva na poluotoku Krimu. Referendum je pokazao da velika većina stanovnika želi odvajanje od Ukrajine. Dana 27. veljače tzv. Vijeće Majdana predlaže proeuropskog političara Arsenija Jacenjuka za premijera prijelazne vlade, što parlament i prihvaća. Ruski predsjednik Vladimir Putin naređuje održavanje vojnih manevara uz granicu s Ukrajinom. Nakon sukoba pristalica i protivnika nove vlade u Kijevu, prorúske milicije zauzimaju sjedište regionalne vlade u Simferopolju na poluotoku Krimu. Tisuće Tatara prosvjeduju protiv namjere da se Krim otcijepi od Ukrajine. Proruski prosvjednici traže približavanje Krima Rusiji. Početkom ožujka

vojnici u uniformama bez obilježja komu pripadaju, preuzimaju kontrolu nad više važnih točaka na Krimu. Vlada u Kijevu tvrdila je da je Rusija stacionirala nekoliko tisuća svojih vojnika na Krimu. Donesena je odluka da se referendum o budućnosti Krima održi već 30. ožujka. Bez obzira na žestoke prosvjede Zapada, Rusija nastavlja s prebacivanjem trupa u ovu regiju. EU i SAD najavljivali su sankcije. Termin održavanja referenduma je ponovno pomaknut, već na 16. ožujka kada se na spornom referendumu većina birača izjašnjava za odvajanje Krima od Ukrajine te ulazak u sastav Ruske Federacije. Kratko nakon toga Putin potpisuje ugovor kojim se Krim pripaja Rusiji (www.dw.com).

Nakon toga Rusija dobiva geostrateški važan poluotok u Crnom moru. Rusija je prekršila niz odredbi međunarodnoga prava te međunarodne ugovore. Ruska Federacija je na ovaj način okupirala i pripojila dio Ukrajine i time prekršila norme pozitivnoga međunarodnog prava (Miloglav: 2017). Reakcije na aneksiju Krima dolazile su iz cijeloga svijeta. Zapad vođen SAD-om, ali i Europskom unijom, ubrzo je nametnuo sankcije Ruskoj Federaciji. Putin se branio primjerom neovisnosti Kosova ističući ju kao argument za pravo Krima da dobije pravo na samoodređenje. U ožujku 2014. godine Opća skupština UN-a donosi rezoluciju kojom je krimski referendum proglasila nezakonitim i pravno ništavnim. Rusija je povrijedila suverenost druge države intervencijom na njezinu teritoriju, što je u konačnici rezultiralo odvajanjem cijeloga Krima od Ukrajine i njegovim pripojenjem Rusiji. Međunarodna zajednica (uz iznimke) ne priznaje novonastalo stanje, a Rusija se poziva na primjer Kosova i pravo njegova stanovništva na samoodređenje koje je međunarodna zajednica dobrim dijelom priznala (Đipalo, 2014).

Američki državni tajnik John Kerry početkom ožujka 2014., odgovarajući na novinarska pitanja o ruskim potezima na Krimu, ističe: "Ovo je čin agresije koji je u potpunosti ništavan u smislu svog izgovora. To je stvarno ponašanje 19. stoljeća u 21. stoljeću...". Dana 24. ožujka 2014., SAD i njihovi saveznici na političkom forumu G8 suspendiraju rusko članstvo u organizaciji, dok je Rusija odluku odbacila kao osvetničku i zapravo nevažeću. Proširene zapadne sankcije sredinom ožujka utjecale su na financijska tržišta, pogađajući poslovne interese nekih od najbogatijih ljudi Rusije. Uvedene su sankcije kako bi se spriječilo ruskim i krimskim dužnosnicima i političarima da putuju u Kanadu, Sjedinjene Države i Europsku uniju. Japan je imao blaže sankcije od SAD-a i EU-a, koje uključuju obustavu bilateralnih razgovora koji se odnose na vojsku, svemir, ulaganja i vizni režim (www.en.wikipedia.org).

Na sigurnosnoj konferenciji u Münchenu 2016. ruski premijer Dmitrij Medvjedev upozorio je na novi hladni rat Rusije i Zapada. Rekao je da velike i jedinstvene Europe više – nema, da zajednička gospodarstva rastu jako sporo, jačaju sukobi oko Europe, kontinentu prijete migracijski kolapšs, odnosi Unije i Rusije su narušeni, u Ukrajini bijesni građanski rat, balkanske su države i dalje udaljene od stabilnog mira, a terorizam jača. Naglasio je da se samo kontinuiranom suradnjom Rusije i SAD-a može normalizirati stanje u Siriji te je dodao da je „NATO i dalje neprijateljski raspoložen prema Rusiji“. „Snažnijim riječima: skliznuli smo u razdoblje hladnoga rata“, upozorio je Medvedev. (Dijanović,2019: 154)

5.5. RUSKA INTERVENCIJA U SIRIJI

U Siriji u ožujku 2011. godine, na valu Arapskog proljeća, izbija građanski rat. Sirijski građanski rat vodi se već gotovo puno desetljeće između ideološki i ciljevima heterogenih oporbenih (antivladinih) grupacija i vlade koju utjelovljuje autokratska vlast predsjednika Bašara Al Aasada. Uz SAD i Rusiju u ovaj su rat uključene i okolne regionalne sile, u prvom redu Iran, Saudijska Arabija i Turska. Prema Vedranu Obućini, u Siriji se vodi glavna bitka „o tome kakav će biti međunarodni poredak. Hoće li biti unipolarni u kojem SAD drži i dalje najveću tehnološku i diplomatsku silu u svijetu ili će svijet biti multipolarni, uz Rusiju, Kinu pa i neke druge sile“ (Dijanović:2019, 163). Od 2014. godine, dio Sirije bio je teritorijalno okupiran od strane Islamske države Iraka i Levanta kao zasigurno najekstremnije islamističke skupine na Bliskom istoku. Na sjeverozapadu zemlje, glavna oporbena frakcija je fronta al-Nusre, pridružena al-Qaidi, udružena s mnogobrojnim drugim manjim islamističkim skupinama. Zahtjevi svih pobunjenika su usmjereni prema smjeni aktualne vlasti, ali uz potpuno različita viđenja političkog ustroja Sirije. Protiv sirijskog režima zapadne zemlje predvođene SAD-om i EU-om uvode niz političkih, diplomatskih i ekonomskih sankcija. Te zemlje žele da se sukob u Siriji okonča vojnom intervencijom na strani pobunjenika, dok s druge strane Rusija, Iran i Kina odbijaju vojnu intervenciju na strani pobunjenika štiteći režim.

Mnogobrojni znanstvenici i stratezi smatrali su da je razmještanje najmoćnijeg ratnog i špijuskog američkog brodovlja 2013. na istočno Sredozemlje radi promatranja eventualnih američkih operacija protiv Sirije uvjetovalo pogoršanje američko-ruskih odnosa u posljednjih nekoliko godina onemogućujući poboljšanje bilateralne suradnje. Ipak, sredinom rujna 2013.

Sjedinjene Države i Rusija sklopile su dogovor kojim će sirijsko kemijsko oružje biti pod međunarodnim nadzorom i na kraju uništeno; predsjednik Obama pozdravio je ovaj sporazum koji je ubrzo sadržan u Rezoluciji 2118 UNSC-a (www.theguardian.com). Nakon što je Islamska država zaprijetila potpunim nadzorom nad vitalnim dijelovima Sirije, ruska vojna intervencija u sirijskom građanskom ratu započela je u rujnu 2015. godine, nakon što je prihvaćen službeni zahtjev sirijske vlade za vojnu pomoć protiv pobunjeničkih skupina. Intervencija je u početku uključivala zračne napade ruskih zrakoplova raspoređenih u bazu Khmeimim protiv ciljeva prvenstveno u sjeverozapadnoj Siriji te protiv sirijskih oporbenih militantnih grupa koje su se protivile sirijskoj vladi, uključujući Sirijsku nacionalnu koaliciju, Islamsku državu Iraka i Levanta (ISIL), frontu al-Nusra (al-Qaede u Siriji) i Osvajačku vojsku. Pored toga, u Siriji su raspoređeni ruske snage za specijalne operacije i vojni savjetnici. Prije intervencije, rusko sudjelovanje u sirijskom građanskom ratu uglavnom se sastojalo od opskrbe sirijske vojske oružjem i opremom. Krajem prosinca 2017. ruska vlada priopćila je kako će njezine trupe biti stalno raspoređene u Siriju (www.theguardian.com).

Ubrzo nakon što je operacija započela s prvotnim ciljem prevencije širenja Islamske države, ruski ciljevi počeli su podrazumijevati i pomoć sirijskoj vladi da zauzme teritorij od raznih drugih protivladinih skupina koje su bile prozapadno orijentirane, odnosno koje su SAD i EU smatrale umjerenima i sklonima zapadnom utjecaju u poslijeratnoj Siriji. U televizijskom intervjuu u listopadu 2015., ruski predsjednik Vladimir Putin rekao je da je vojna operacija bila unaprijed pripremljena; definirao je cilj Rusije u Siriji kao "stabiliziranje legitimne moći u Siriji i stvaranje uvjeta za politički kompromis". U TV intervjuu u listopadu 2016., general Leonid Ivashov rekao je pak da je ruski angažman u sukobu presudan za sprečavanje izgradnje ugljikovodičnih cjevovoda s Bliskog Istoka, što bi bilo katastrofalno za Gazprom te posljedično za proračun Ruske Federacije i njezine energetske interese. Do kraja 2017. godine intervencija je sirijskoj vladi donijela značajne dobitke, uključujući ponovno zauzimanje Palmire od Islamske države u ožujku 2016. godine, ponovno zauzimanje ključnoga grada Aleppa u prosincu 2016. godine, razbijanje trogodišnje opsade od Deir ez-Zor te sigurnosni nadzor nad tom gradom u studenom 2017. (www.theguardian.com). Zbog nespremnosti SAD-a da nakon vojnih intervencija u Afganistanu i Iraku ponovno vojno djeluje u ovom dijelu svijeta, Rusija je građanski rat u Siriji spremno iskoristila za realizaciju vlastitih ciljeva.

5.6. KONTROVERZNI DOLAZAK DONALDA TRUMPA

Dolazak Donalda Trumpa na predsjedničku poziciju u SAD-u iznenadio je i velik dio američke javnosti i cijeli svijet. Trumpovi politički suparnici ne samo iz Demokratske stranke bili su uvjereni da je upravo Rusija bila na neki način upletena na izborima za predsjednika SAD-a 2016. godine na kojima je trijumfirao republikanski kandidat. Iako je na izborima demokratska kandidatkinja Hillary Clinton osvojila gotovo tri milijuna glasova više od Donalda Trumpa, on je trijumfirao zahvaljujući većem broju elektorskih glasova (304 prema 227) kao posebnosti američkoga izbornog sustava. Sredinom studenog 2016., nedugo nakon izbora Trumpa za američkog predsjednika, predsjednik Putin je rekao: "Spremni smo surađivati s novom američkom administracijom. Važno je normalizirati, započeti i razvijati bilateralne odnose na ravnopravnoj i obostrano korisnoj osnovi. Uzajamni naponi Rusije i Sjedinjenih Država u rješavanju globalnih i regionalnih problema u interesu su cijelog svijeta." Zbog sumnje na namještanje izbora, na kraju svog mandata, Obama je protjerao 35 ruskih diplomata iz zemlje što je bila nova najniža točka američko-ruskih odnosa od 2008.

Kada je Trumpova administracija u siječnju 2017. preuzela Bijelu kuću, dolazi do poboljšanja odnosa između SAD-a i Ruske Federacije. (www.usrussiarelations.org). Prema kritičarima aktualnoga američkog predsjednika, Trumpova je korporacija vezana za nekretnine bila glavni kanal za dotok ruskog novca u kampanju. U svibnju 2017. godine Trumpova odluka da otpusti direktora FBI-ja Jamesa Comeyja pokrenula je imenovanje Roberta Muellera, koji je i sam bivši šef FBI-ja, za specijalnog savjetnika za istragu veze između ruske vlade i Trumpove kampanje. Donald Trump i njegovi predstavnici započinju aktivne napore na diskreditaciji obavještajnih podataka agencije kako bi diskreditirati tekuću istragu ruskoga i Trumpova dogovora (Taillard, Giscoppa, Kozicki: 2018).

5.7.MOST KERČ

Krimski most poznat i kao Kerčki most je cestovno-željeznički most u Rusiji preko Kerčkog mora koji spaja grad Kerč i poluotok Krim s kontinentalnim djelom ruskog ozemlja. Odluka o gradnji je donesena 2014. godine nakon ruskog pripajanja Krima. Gradnja je započeta u svibnju 2015. Sam most i prilazni putevi prema njemu dio su ruskog autoputa A290 Kerč–Novorosijsk, odnosno R260 „Tavrida” Kerč–Simferopolj–Sevastopolj. Most ima lučnu

konstrukciju sa rasponom svakoga pojedinačnog luka od 227 metara. Ukupna dužina mosta je 18,1 km, maksimalna visina konstrukcije je 80 metara, a visina traka u odnosu na razinu mora je maksimalno 35 metara. Troškovi gradnje mosta procijenjeni su na oko 300 milijardi rubalja. Ruska Federacija počela je isticati svoju dominaciju na Azovskom moru još 2015. godine kada je i započela s konstrukcijom mosta preko Kerčkog morskog prolaza bez dopuštenja Ukrajine. Most se proteže od teritorija Ruske Federacije sve do teritorija koji međunarodnopravno pripada Ukrajini. Problematična je i činjenica da je most uzak zbog čega teretom puni brodovi ne mogu imati posve siguran prolaz. U svibnju 2020. Ruska Federacija počela je zaustavljati i onemogućavati prolaz brodovima sa zastavama Ukrajine, ali i drugih država koje ne priznaju ruski suverenitet nad Krimom. Ukrajina u međuvremenu ukida ugovor o uzajamnosti i poštivanju međusobnih granica i teritorijalnog integriteta s Ruskom Federacijom (potpisan 1997.godine). Pritom dolazi do namjernoga ruskog sprečavanja prolaska brodova u ukrajinske luke na Azovskom moru. (www.usrussiarelations.org).

Rusija je izazvala međunarodni incident kada je njezina obalna straža u studenom 2018. naletjela i pucala na tri broda ukrajinske ratne mornarice. Privedeni ukrajinski mornari ostali su u ruskom pritvoru, a brodovi zadržani. Ruske vlasti izjavile su da ukrajinska plovila nisu slijedila mornarički protokol za tranzit kroz Kerčki tjesnac u Crnom moru. Ukrajinske vlasti osporile su zahtjev, tvrdeći da su obavijestile nadležne ruske vlasti. Incident je izazvao široku polemiku, zbog čega je ukrajinski predsjednik Petro Porošenko proglasio izvanredno stanje za dijelove Ukrajine, a američki predsjednik Trump otkazao planirani sastanak s ruskim predsjednikom Putinom. Situacija se smirila tijekom 2019. da bi mornari i brodovi bili vraćeni u Ukrajinu gotovo godinu dana nakon izazvanog incidenta (www.usrussiarelations.org).

5.8. JAČANJE PUTINOVE MOĆI I MEDIJSKI RAT

Suprotno dugogodišnjim nadama strane javnosti i kritičkog dijela ruske javnosti, većina Rusa podržava "jaku državu", doživljavajući upravo obavještajno-sigurnosne službe, osobito FSB, i Vladimira Putina njezinim glavnim osloncima. Na unutarnjem se planu prosječni ruski građanin, zadovoljan postupnim rastom životnog standarda, miri s nedemokratskim praksama i smanjivanjem vlastitih sloboda, a na vanjskom planu s agresivnom politikom prema

susjedima i potporom nedemokratskim režimima u svijetu (Kačić Movrić:2013). Godine 2011. godine dolazi do prosvjeda dijela oporbenih snaga nakon parlamentarnih izbora zbog sumnje u izbornu prijevaru. Kako bi im se suprotstavilo, režim je organizirao masovna okupljanja kao iskaz potpore Putinu, a sudionici tih okupljanja tu su potporu povezivali s ljubavlju prema domovini. Dio oporbe opet je organizirao javne prosvjede pri čemu su oporbeni vođe bili uhićeni. To je bio najveći val javnoga izražavanja nezadovoljstva s režimom u Rusiji nakon Putinova dolaska na vlast 2000. Treći Putinov mandat bio je obilježen agresivnom vanjskom politikom, suzbijanjem utjecaja političkih suparnika u zemlji te smanjivanjem ljudskih prava određenim skupinama stanovništva. Godine 2012. prosvjed protiv Putinu započinju tri članice benda *Pussy Riot* u Hramu Krista Spasitelja u Moskvi. Pogrdnim riječima tražile su odlazak ruske vlade odnosno njezino trenutačno rušenje (www.usrussiarelations.org).

Novu eskalaciju novohladnoratovskih sukoba donio je slučaj trovanja bivšega ruskog i britanskog špijuna Sergeja Skripala koji je s kćerkom Julijom otrovan smrtonosnim nervnim agensom. Oboje su preživjeli, no ovo je trovanje izazvalo diplomatski rat Rusije i Velike Britanije. Britanci su tvrdili da su Skripala otrovali Rusi, dok su oni takve optužbe oštro odbacivali. Putin je optužbe za trovanje nazvao „proturuskom kampanjom.“ Sukob je doveo do protjerivanja čak 150 ruskih diplomata iz više od dvadeset zemalja. Jedan od britanskih najviše rangiranih špijuna, Andrew Parker, šef MI5, optužio je Rusiju za kazneno djelo i za „bezočno laganje“ te ju je upozorio kako riskira da postane još izoliranija (Dijanović: 2019, 155). U tom smislu „najnovije protjerivanje ruskih diplomata nedvojbeno podsjeća na hladni rat. Tako su na primjer 1986. SAD i SSSR nekoliko tjedana naizmjenice protjerivali jedni drugima diplomate. Predsjednik SAD-a Ronald Reagan protjerao je 80 sovjetskih diplomata, od kojih je petero bilo osumnjičeno za špijuniranje.“ (Dijanović: 2019). Godine 2015. dolazi do atentata na kritičara Putinove vlasti Borisa Nemcova. Nemcov je bio Putinov kritičar još od 2000., a pogotovo kada je podržao ukrajinsku vlast za vrijeme ukrajinske krize. U veljači 2015. godine Nemcov je ubijen, a prave okolnosti njegove smrti nisu ni do danas razjašnjene. Na poslijetku, slijedeći oporbeni kritičar koji je nastradao jest Aleksej Navaljni, i to u kolovozu 2020. Navodno je otrovan dok je pio čaj u zračnoj luci, istraga je i dalje u tijeku, a sumnja se da su ga otrovale ruske obavještajne snage. Navaljni je hospitaliziran u Njemačkoj.

Europski parlament u studenom 2016. izglasao je rezoluciju u kojoj se otvoreno optužuje Rusiju i Putina za financiranje stranaka i drugih organizacija unutar EU-a koje su orijentirane protueuropski i koje se u svom djelovanju koriste jezikom mržnje. „Ruska vlada upotrebljava široku lepezu instrumenata, kao što su TV Russia Today na više jezika, pseudonovinska agencija Sputnik, društvene mreže..., kako bi se podijelilo Europu i umanjilo demokratske vrijednosti“, stoji u rezoluciji Europarlamenta. Rusija izdvaja znatna sredstva, izravno iz državne blagajne ili preko tvrtki i organizacija pod kontrolom Kremlja, a sve za razbijanje Europske unije i njezina saveza sa SAD-om, a propagandistička operacija Moskve ne odnosi se samo na medije, već i na stranke u Italiji, Francuskoj, Belgiji, Mađarskoj, V. Britaniji..., dodaje se u rezoluciji. Putin je samu rezoluciju komentirao ovim riječima: „Svjedoci smo političke degradacije demokracije u zapadnim zemljama“ (Dijanović:2019).

Tijekom predizborne kampanje za predsjedničke izbore u ožujku 2018. godine Vladimir Putin predstavio je nove ruske strateške oružane sustave. Održana je videoprezentacija probe lansiranja – kako su je nazvali – najmoćnije nadzvučne rakete na svijetu Sarmat koja će uskoro zamijeniti rakete Vojvoda koje zapadnjaci nazivaju „sotonom“. Na prezentaciji je rečeno da nova raketa nema ograničenja i da može pogoditi bilo koji cilj na Zemlji. Riječ je o sustavu koji može izvršiti napad preko Sjevernoga i Južnoga pola, što u prijevodu znači da može ugroziti i teritorij SAD-a koji je iz smjera Južnoga pola potpuno nezaštićen. Putin je istaknuo da novo oružje neće moći zaustaviti ni američki proturaketni sustavi u Europi i Aziji. Dodao je da Rusija ima još dva oružja koja mogu nositi nuklearni teret – zračni i podvodni projektil. Ustvrdio je kako je Rusija reagirala nakon što je niz godina tražila od SAD-a da ne odustane od sporazuma kojim se ograničava proizvodnja i uporaba balističkih projektila. „Sad ćete nas slušati“, kazao je na kraju svojega govora (Dijanović: 2019, 155). Iste je godine Putin ponovno izabran na predsjedničku funkciju u novom šestogodišnjem mandatu. Ove je pak godine, putem referenduma, Putin uspio osigurati svoju vladavinu sve do 2036. godine.

5.9.RUSKO-AMERIČKI INTERESI U HRVATSKOJ

Novi hladni rat odvija se i na planu energetike, a nakon što su se Sjedinjene Države iz zemlje koja dominantno uvozi energente pretvorile u zemlju koja ima sve više energenata za izvoz, možemo očekivati još snažnija nadmetanja na ovom planu. Borba za utjecaj SAD-a i Rusije vodi se i u Hrvatskoj. Dr. Theodor Karasik objavio je za Euronews članak pod naslovom „Uđe li Hrvatska u eurozonu, Rusija će dobiti najsnažnije oružje u Europi“, u kojemu se navodi da u RH postoji „prijateljsko ozračje za Rusiju“, pa su tako Rusi preuzeli Agrokor, a Prvo plinarsko društvo (PPD) potpisalo je desetogodišnji ugovor s ruskim Gazpromom o isporuci prirodnog plina, što ju je udaljilo od energetske alternative preko LNG-a na Krku (Dijanović, 2019:160). Različiti interesi SAD-a i Rusije oko naftne kompanije INA-e prošle su se godine odrazili u javnim prepucavanjima Roberta Kohorsta i Anvara Azimova, američkoga i ruskoga veleposlanika u Republici Hrvatskoj, a kraj prošle godine obilježili su, kako smo istaknuli, slični tonovi kada je u pitanju kupovanje američkoga i ruskoga plina (Dijanović,2019:161).

5.10. ODNOS PUTINA I TRUMPA

U srpnju prošle godine, nekoliko mjeseci nakon „slučaja Skripalj“, u Helsinkiju su se na prvom bilateralnom susretu susreli Putin i Trump. Sastanak u Helsinkiju ocijenjen je kao početak nove faze u bilateralnim pregovorima, no nije – premda su neki analitičari govorili o „otkazu novoga hladnoga rata“ – postignut nijedan dogovor koji bi označio realno poboljšanje u međusobnim odnosima. Stajališta oko Krima, Sjevernoga toka 2, sporazuma s Iranom, Asadova režima u Siriji uništenoj građanskim ratom, zatim oko Ukrajine, sankcija Rusiji te okon ostalih spornih pitanja, ostala su doslovce – nepromijenjena. U ožujku 2019. Steve Bannon, bivši savjetnik Donalda Trumpa, zatim skupina političkih savjetnika te bivših službenika američke administracije obnovili su rad Vijeća za suvremene ugroze. Riječ je o američkoj organizaciji iz doba hladnoga rat čija je zadaća bila „pomoći SAD-u suprotstavljanju izazovima terorizma, kao i ideologijama koje ga stimuliraju.“ Pretpostavlja se da će obnovljeno Vijeće primaran fokus staviti na Rusiju i Kinu (Dijanović, 2019).

Novi hladni rat Zapada i Rusije, kao i onaj okončan početkom devedesetih godina 20. stoljeća, odvija se i na medijsko-propagandnom planu. Dok Zapad koristi narativ o „malignome ruskom utjecaju“, Rusi zapadne zemlje, kako je navedeno, optužuju za „antirusku paranoju“. Rusiju se optužuje za vođenje tzv. hibridnoga rata koji se definira kao „korištenje propagande, dezinformacija, hakerskih napada i informacijskog ratovanja da bi se ostvarili neki politički, ekonomski i drugi ciljevi“. Nakon američkoga povlačenja iz INF-a 2. veljače 2020. (uz mogućnost da se unutar sljedeće pola godine postigne novi dogovor), iz Sporazuma se povukla i Rusija (Dijanović, 2019). Nakon ovih poteza postavlja se pitanje što će sada biti i sa Sporazumom START III (Sporazum o mjerama za daljnje smanjenje i ograničenje strateškog ofenzivnog naoružanja) koji je dogovoren još 1997., a predviđa smanjenje strateškoga ofenzivnoga naoružanja. START III važan je jer ograničava konkurenciju između SAD-a i Rusije i čini je ipak koliko-toliko transparentnom i predvidljivom. Riječ je o jedinom instrumentu uzajamne kontrole između SAD-a i Rusije kada su u pitanju strateški ofanzivni sustavi. Ukidanje zabrane raketa srednjeg dometa i Europu čini potencijalnom metom. Naime, izlazak iz sporazuma SAD-u omogućuje da u Europi rasporedi ofanzivne sustave, a nema nikakve sumnje da bi to izazvalo i oštru reakciju Moskve. Ruska državna televizija objavila je nedavno popis američkih vojnih postrojenja koje će Moskva ciljati u slučaju nuklearnoga napada i navela kako će ih nadzvučna raketa koju Rusija razvija moći pogoditi za manje od pet minuta. Američka administracija smatra da novi ruski projektil Novator 9M729, koji je u NATO-u poznatiji pod imenom SSC-8, svojom veličinom i dometom krši odredbe INF sporazuma (Dijanović, 2019).

Ako se Moskva ogлуši na američko šestomjesečno upozorenje (koje kreće od 2. veljače 2020.) i nastavi razvijati nuklearno oružje, ugovor će se proglasiti „u potpunosti mrtvim“. I Washington i Moskva odlično su upoznati sa znamenitom Kissingerovom rečenicom o tome da kontrola energenata znači i kontrolu nad državama jer bez energenata ne može funkcionirati nijedno održivo gospodarstvo. A s obzirom na to da američka i ruska energetska politika, kako vidimo, imaju disparatne postavke, u godinama koje slijede nedvojbeno možemo očekivati nova geopolitička trvenja na planu energetike koja će svoj korijen imati u financijskim interesima SAD-a i Rusije (Dijanović:2019). Novohladnoratovska nadmetanja snažno su se intenzivirala nakon ruske okupacije Krima i uvođenja gospodarskih sankcija

Rusiji. Nadmetanja se odvijaju na diplomatskom planu, za što je afera Skripalj najbolji primjer, s obzirom na to da smo u danima eskalacije te krize svjedočili najvećim protjerivanjima diplomata od vremena najužarenijih dijelova hladnoga rata, trenutačno ne postoje naznake novog 'detanta'. Nadmetanje je snažno i na medijsko-propagandnoj razini jer se s jedne strane plasiraju optužbe za „ruski maligni utjecaj“, a s druge za „antirusku paranoju“ (Dijanović, 2019:172)

6. ZAKLJUČAK

Cilj ovog rada bio je dokazati hipotezu da su američko-ruski odnosi kao paradigma odnosa Zapada i Ruske Federacije od 2008. poprimili elemente novoga hladnog rata kao u prvom redu političkog, diplomatskog i ideološkog suparništva bez uporabe oružane sile. I to kroz niz kriznih situacija od kojih su neke bilateralne, a neke posredničkog karaktera. Ovaj rad započela sam teorijskim okvirom u kojem sam objasnila realizam kao vanjskopolitičku doktrinu i njegov utjecaj na međunarodne odnose. Nakon toga sam objasnila što je to zapravo hladni rat te sam analizirala povijesni hladni rat (1945.-1991.) te njegov utjecaj na Europu, Bliski istok, Daleki istok te zemlje koje su pripadale Pokretu nesvrstanih. Nakon analize hladnog rata, objasnila sam kako je hladni rat završio te što je od njega ostalo u političkom i ideološkom smislu. Nakon deintegracije SSSR-a, ali i pada ostalih komunističkih režima u Europi, dolazi nakratko do unipolarnog sustava međunarodnih odnosa, na čijem je vrhu bio SAD koji se s pravom može smatrati pobjednikom u hladnom ratu okončanom 1991. godine.

Novonastala Ruska Federacija je početkom 1990.-ih prvo potonula u veliku ekonomsku krizu, ali isto tako, izgubila je svoju moćnu vanjskopolitičku poziciju u svijetu (iako je ona država nasljednica SSSR-a, koji je imao veliku moć na svjetskoj sceni sve dok se nije dezintegrirao). Za vrijeme 1990.-ih, uspostavio se unipolarni sustav međunarodnih odnosa u kojem je SAD imao ulogu svjetskog policajca, dok se Rusija nije mogla u potpunosti posvetiti međunarodnim odnosima zbog svojih unutarnjih, ali i regionalnih problema. Točno na posljednji dan 1999. u Rusiji na vlast dolazi Vladimir Putin kao privremeni, a zatim i izabrani šef države te postupno sljedećih godina Rusiji vraća Rusiji stari političko-vojni sjaj koji je imala za vrijeme cijeloga hladnog rata. Ono što je ujedinilo Rusiju sa Zapadom jest borba protiv terorizma, poglavito onoga islamističkog, posebice nakon 11.rujna 2001., te je i dan danas to jedna od rijetkih veza koja spaja Rusiju i zapadne zemlje.

Godine 2006. dolazi do prvih elemenata novoga hladnog rata. Dolazi do poznatog slučaja trovanja Litvinjenka, zbog čega je Velika Britanija 2007. godine potjerala četvoricu diplomata, na što je Rusija uzvratila istom mjerom. Do 2008. godine Putin je uspio povratiti Rusiji na staru međunarodnu poziciju, te je privremeno preuzeo premijerku poziciju, dok je

predsjednikom Rusije postao Dmitrij Medvjedev (2012. dolazi do zamjene njihovih pozicija). Rat u Gruziji je također pokazao snagu Rusije na međunarodnoj sceni te prvi put nakon raspada SSSR-a spremnost Moskve da unilateralnim potezima testira postojeći međunarodni politički i pravni ekvilibrij. Diplomatska kriza na Kosovu 2008. godine još je jedan znak da je Rusija počela sveobuhvatnije utjecati na međunarodne odnose (Rusija odbija priznavanje Kosova, i oko tog pitanja kao stalna članica stavlja veto u Vijeću Sigurnosti UN-a). Početkom 2009. godine dolazi do plinske krize (s Ukrajinom), zbog koje je u kratkom periodu Europa strepila od hladnoće uslijed nedostatka plina. Iako je kriza vrlo brzo okončana, smatram da je i to bila poruka Rusije zapadnim zemljama da se ona vratila na ranije pozicije velesile i da je spremna biti utjecajna poput SSSR-a. Do još težeg pogoršanja odnosa između Rusije i Zapada dolazi u zimu 2014. Ukrajinom krizom i kasnijim ratom ukrajinskih vlasti i proruskih separatista na istoku zemlje (u međuvremenu je Putin ponovno postao predsjednikom). Aneksijom Krima od strane Rusije dolazi do sankcija Zapada prema Moskvi. Dolaskom pak Donalda Trumpa na čelo SAD-a 2016. generiraju se sumnje u uplitanje Rusije na američkim izborima, zbog čega slijedi potjerivanje ruskih diplomata. Ulaskom Trumpa u Bijelu kuću moguće je detektirati lagano smirivanje tenzija između SAD-a i Rusije, ali novi američki predsjednik nikad nije otvoreno počeo zagovarati bezuvjetno poboljšanje odnosa sa Moskvom vrlo vjerojatno i zbog sumnja u vezi svojih odnosa s Rusijom. U međuvremenu Rusija gradi most Kerč koji jednim dijelom stoji na ukrajinskom teritoriju, zbog čega ponovno dolazi do tenzija između Ukrajine i Rusije. Ovim sam radom analizom aktualnih zbivanja između Rusije i Zapada uspjela dokazati potvrditi hipotezu da je u međunarodnim odnosima između Rusije i Zapada moguće razlučiti elemente novoga hladnog rata koji se odnose na (1) značajno pogoršanje međusobnih političkih odnosa, zatim na (2) novu utrku u naoružavanju, (3) zauzimanje potpuno suprotnih pozicija u nizu recentnih konflikata (Gruzija, Ukrajina, Sirija), (4) diplomatsko suparništvo, (5) odnos prema širenju NATO-a te (6) uvođenje niza međusobnih sankcija i gospodarskih prijetnja. Odgovor na istraživačko pitanje jest da se na temelju tenzija između Rusije i Zapada nalazimo u određenom formatu novoga hladnog rata.

Postavlja se pitanje što bi se slijedeće moglo dogoditi: daljnja eskalacija ili 'novi detant'. Naime, nedavno je SAD objavio da obustavlja svoje obveze prema Ugovoru o nuklearnim silama srednjeg dometa, smatrajući da se Rusija ne pridržava ugovornih obveza. Ubrzo Rusija također objavljuje obustavu svojih obveza prema tom Ugovoru. Putin i dalje jača svoju

personalnu moć jer je nedavno na referendumu uspio osigurati svoju vladavinu barem do 2036. godine, dakle još puno desetljeće i pol. Bit će zanimljivo pratiti američke izbore, s obzirom na kontroverzne izbore 2016.godine. Smatram da će tenzije između Rusije i Zapada i dalje biti prisutne, a pogotovo pobijedi li na američkim izborima demokratski kandidat Joe Biden.

7. POPIS LITERATURE

- Antonenko, O.(2007) Russia and the Deadlock over Kosovo
https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/ifri_kosovo_antonenko_ang_july2007.pdf
(pristupljeno: 31.8.2020.)
- Boban D., Cipek, T. (2017) Politički sustav Rusije. Plejada, Zagreb
- Boban, D. (2011) Povratak Rusije na svjetsku pozornicu. Političke analize, Vol. 2 No. 7, 2011.
- Cohen, E., & Hamilton, R. E. (2011).The Russian military and the Georgian War :Lessons and Implications.Carlisle: Strategic Studies Institute.
- Daniloff N. (2004): Chernobyl and Its Political Fallout: A reassessment, Demokratizatsiya(Vol. 12, Issue 1), George Washington University
- Dijanović, D. (2019) Novi hladni rat Sjedinjenih Američkih Država i Ruske Federacije. Obnova, časopis za kulturu, društvo i politiku, Vol. 11 No. 1
- Doyle, M.W. (2018) A New Cold War. The swedish institute of international affairs.
- Đipalo, S.(2015) Pravedni rat – osvrt na staru doktrinu u suvremeno doba i slučaj ruske intervencije u Ukrajini 2014. godine. Zagrebačka pravna revija, Vol. 4 No. 1, 2015.
- Engle, E. (2014) a new cold war? Cold peace. Russia, Ukraine, and NATO. Saint Louis University Law Journal Vol. 59:97
- Jolić, T. (2011) Politički realizam i anarhija u međunarodnim odnosima. Prolegomena 10 (1) 2011: 113–130
- Jović, D. (2013) teorije međunarodnih odnosa – realizam. Politička kultura, zagreb
- Kačić Movrić, Z. (2013). Putin i "silovici" u obnovi "jake države" Političke analize, Vol. 4 No. 13, 2013.
- Kasapović,M. (2016) Bliski istok : politika i povijest. Zagreb : Fakultet političkih znanosti
- Kissinger, H. (2016). Svjetski poredak. Školska knjiga. Zagreb
- Kuko, S.; Kurečić, P. (2014) Međuprostor EU-a, NATO-a i Rusije kao Rusosfera. Politička misao : časopis za politologiju, Vol. 51 No. 2
- Legvold, R.(2014) "Managing the New Cold War". Foreign affairs (Council on Foreign Relations) 93(4):74-84
- Medvedev Ž.(1998): Gorbačov. Plava biblioteka, Globus- Zagreb

- Miloglav, H.;Tomaš, P. (2017). Protupravnost intervencije i aneksije u međunarodnom pravu: slučaj Krima. Paragraf : časopis za pravna i društvena pitanja Pravnog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Vol. 1 No. 1, 2017
- Nichol, J. (2009). Russia-Georgia Conflict in August 2008: Context and implications for US interests.Washington: Congressional Research Service.
- Painter, D.S. (2002). Hladni rat - Povijest međunarodnih odnosa. Srednja europa, Zagreb
- Rendulić, Z. (2003) Preobrazba SAD-a u imperijalnu silu.Jesenski i Turk. Zagreb
- Taillard, M.; Giscoppa, H.; Kozicki, Z. (2018) The Invisible Russo-American War
- Vukadinović, R. (2008). Amerika i Rusija. Zagreb : Politička kultura
- Wohlforth, William C. (1994-1995) Realism and the End of the Cold War. International Security, Vol. 19, No. 3 (Winter, 1994-1995), pp. 91-129

MREŽNI IZVORI

- www.dw.com
<https://www.dw.com/hr/kronologija-krize-u-ukrajini/a-17614637>
(pristupljeno: 31.8.2020.)
- www.iwpr.com
<https://iwpr.net/global-voices/august-2008-russian-georgian-war-timeline>
(pristupljeno: 31.8.2020.)
- www.theguardian.com
<https://www.theguardian.com/world/2016/mar/14/russias-military-action-in-syria-timeline>
(pristupljeno: 31.8.2020.)
- usrussiarelations.org
<https://usrussiarelations.org/2/timeline/after-the-fall/182>
(pristupljeno: 1.8.2020.)

8. SAŽETAK

U ovom radu istražuje prisutnog novog hladnog rata između Zapada i Ruske Federacije. Nakon teorijskog okvira, gdje se objašnjava realizam, kao teorija međunarodnih odnos. Nakon toga se objašnjava sam koncept hladnoga rata i analiziraju se bitni događaji za vrijeme hladnog rata od 1945. do 1991.godine. Nakon toga dolazi do kratke analize Rusije i Zapada za vrijeme 90ih, ali i za vrijeme novog milenijuma. Tada dolazimo do glavnog dijela rada, analize događaja, za koje se može reći da su dio novog hladnog rata. Analizira se rat u Gruziji, Ukrajinska kriza, aneksija Krima, situacija oko mosta Kerč, kao i dolazak Donalda Trumpa. U zaključku se rezimira cijeli rad i potvrđuje se glavna teza da je na temelju počitčki napetosti između Zapada i Rusije prisutan novi hladni rat.

ključne riječi: *SSSR, SAD, Ruska Federacija, hladni rat, 21. stoljeće*

9. SUMMARY

In this paper, the main task is to analically prove the pesence on the New Cold War between the West and Russian Federation. First there is the theoretical framework, where realism is explained, as a theory of international relations. After it, After that, the concept of the Cold War itself is explained and important events during the Cold War from 1945 to 1991 are analyzed. There is a short analysis of Russia and the West during the 90s, but also during the time of the new millennium. Then we come to the main part of this paper, the analysis of events, which can be said to be part of the new Cold War. The war in Georgia, the Ukrainian crisis, the annexation of Crimea, the situation around the Kerch Bridge, as well as the arrival of Donald Trump are analyzed. The conclusion summarizes the whole work and confirms the main thesis that based on the beginnings of tension between the West and Russia, a new Cold War is present.

key words: *USSR, USA, Cold war, 21st century, Russian Federation*

10. ZAHVALA

Najveća zahvala ide mom mentoru, profesoru Bošku Piculi, koji je prihvatio biti moj mentor i koji mi je mentorski pomogao napisati ovaj rad. Velika zahvala ide mojoj obitelji, koja me podržavala za vrijeme cijelokupnog fakultetskog obrazovanja, a pogotovo sada kada sam došla na sam kraj magisterija. Posebna zahvala ide svim profesorima našeg Fakulteta, koji su mi za vrijeme studiranja usadili mnogo znanja ne samo o politici, nego i o samom životu, o tome kako je život pravedan i nepravedan. Zahvalna sam i nenastavnom osoblju ovog Fakulteta, koje me poticalo, davalo motivacije i uvijek bili podrška kada sam bila na Fakultetu.